

ตลาดแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 1
วันอังคารที่ 10 มิถุนายน 2546

เวลา 6.00 น.

กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

สมาชิกระบบแลกเปลี่ยนทั้งหมด 14 คน

กลุ่มที่มาร่วมแลกเปลี่ยนจากหมู่บ้านอื่นมีทั้งหมด 3 กลุ่ม

ผู้เข้าร่วมระบบแลกเปลี่ยน

1. แม่เฮียง
2. แม่ผ่อน
3. แม่เริ่ม
4. แม่ววน
5. แม่บาน
6. ย่าคำรัตน์
7. แม่แต่น
8. พี่รุ่ง
9. พี่รอน
10. กลุ่มบ้านค้อ
11. กลุ่มบ้านเหล่า
12. กลุ่มเครือข่าย 7 จังหวัด

สภาพทั่วไปและวิธีการแลกเปลี่ยน

จากที่ลงพื้นที่ครั้งที่ 2 นักวิจัยได้มาทำความเข้าใจเรื่องการเกิดระบบแลกเปลี่ยน โดยการ
เล่นบทบาทสมมติ การลงมาครั้งที่แล้วได้มีผู้นำของชุมชนเพิ่มขึ้น และได้ไปร่วมสัมมนาที่จังหวัด
สระบุรี คือ แม่บัวเฮียง ได้นำแม่คำม้วนไปร่วมเรียนรู้การทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้ผลอย่างมากเพราะ
แม่คำม้วน ลงมาทำงานเต็มทีกับกลุ่ม และเข้าใจถึงระบบแลกเปลี่ยน ถึงแม้ว่าวิธีการยังมีความ
สับสน แต่เป็นผู้นำที่เรียนรู้ได้ดี และสามารถมาขยายความคิดต่อสมาชิกภายในกลุ่มได้

มีการแลกเปลี่ยนโดยให้ทดลองใช้ บัตรเฮงในการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน และทางผู้นำกลุ่มมองว่าน่าจะมีการแลกเปลี่ยนกันในวันอังคารที่ 10 ซึ่งทางกลุ่มได้จัดให้มีการปลูกสมุนไพรของกลุ่ม ซึ่งผู้นำกลุ่ม คือ แม่บัวเฮียง ตรงนี้คิดว่าถ้าหากเปิดตลาดในวันดังกล่าว สามารถสร้างให้คนในชุมชนเห็นภาพ และกลุ่มอื่นก็รับรู้ในสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเหล่านี้ จากที่มีการประชุมกันในวันที่ 9 มิถุนายน สมาชิกเห็นชอบด้วยกันทุกคน โดยนักวิจัยเสนอว่าให้ทดลองใช้บัตร “เฮง” ก่อนเนื่องจากประหยัดดี ทางสมาชิกเห็นชอบด้วยว่าทดลองดู ถ้ามีปัญหาสามารถกลับไปใช้ บัตร “ทุน” ตามที่สมาชิกมีการพูดคุยกันไว้ในการลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่ 2 การแลกเปลี่ยนด้วยระบบบัตร “เฮง” มีการใช้เพียง 6 ราย คือ แม่แต่น ซื้อขนมจีนกับปลาด้วยเงินสด 18 บาท เป็นทุน 2 ทุน จดลงไว้ในบัตร “เฮง” กับ แม่เฮียง แม่เฮียง ซื้อผักด้วยเงินสด 10 บาท ทุน 2 ทุน จดลงในบัตร “เฮง” ให้กับแม่บ้านที่รุ่ง ซื้อปลานึ่งด้วยเงินสด 5 บาท กับทุน 5 ทุน จดลงในบัตร “เฮง” กับแม่เฮียง แม่เฮียงนำบัตรที่ได้จากที่รุ่งไปซื้อถั่ว ด้วยเงินสด 7 บาท ทุน 3 ทุน จดลงในบัตร “เฮง” กับที่รอน นอกนั้นสมาชิกที่นำสินค้ามาได้มีการแลกเปลี่ยนกันทันทีขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนอยากได้สิ่งใด ผู้ที่มีการแลกเปลี่ยนดังกล่าว คือ แม่ผ่อง นำผักแลกกับหน่อไม้ของแม่มวน แม่คำมวนนำหน่อไม้แลกขนมกับแม่บ้านย่ำคำรัตน์นำมะม่วงมาแลกกับแม่เฮียง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1

ปัญหาจากการเขียนหนังสือไม่ได้ และมีชาวบ้านมาขึ้นเพื่อรอสินค้า ที่จะมีการขายสินค้าได้มีการประชาสัมพันธ์ออกไปว่าจะมีการเปิดตลาด เวลา 6.00 น. แต่สมาชิกยังไม่การมาเตรียมตัวขาย แต่หลังจากสรุปผลทำให้ทราบว่า เวลาของตลาดแลกเปลี่ยนของที่กลุ่มทฤษฎีใหม่ บ้านหนองสระพังทอง ไม่เหมาะที่จะมีการตั้งตลาดในเวลาดังกล่าว เนื่องจากสมาชิกต้องดูแลที่บ้านก่อน และไปดูสวนและนา ทำให้ออกมาขายสินค้าได้ในเวลาสายแล้ว คือ 9.00 น.

ปัญหาทางด้านการไม่พร้อมของการหาสินค้ามาแลก ซึ่งบางคนหาไม่ทันเนื่องจากติดภาระกิจอื่น ๆ หลังจากลองใช้บัตรเฮงผ่านไปได้ 30 นาที เริ่มมีการสับสนกันขึ้น แต่ก็ลองพยายามในการจัดทำด้วยบัตรเฮงต่อ เพราะเห็นว่าเป็นการประหยัด ไม่จำเป็นต้องใช้แบบบุญกุศลซึ่งต้องมีการลงทุน อุปสรรคอีกประการหนึ่งชาวบ้านงกับการเขียนบัตร เนื่องจาก ใบเล็ก และเขาไม่ถนัดในการเขียน ถึงแม้คนที่เขียนได้ แต่มีความรู้สึกว่ามันยาวเกินไป และยุ่งยาก หลังจากนั้นหนึ่งชั่วโมงกลุ่มระบบแลกเปลี่ยนขอเปลี่ยนเป็นการแลกสินค้ากันเองดีกว่าในวันแรก ประกอบกับวันแรกมีหมู่บ้านที่เขามาร่วมชม และนำของมาแลกซึ่งกันด้วย คนในหมู่บ้านมีความสนใจในการขายของเพราะหลังจากแลกกันแล้ว บางคนก็นำกลับบ้าน และมีเหลือเพียงพอที่จะขายให้กับคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่ต้องซื้อราคาเต็ม

สรุปการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1

หลังจากมีการแลกเปลี่ยนกันในตอนกลางวันแล้ว สมาชิกทั้งหมดได้มีการนัดเพื่อสรุปและมองปัญหาของทุกคนว่ามีการมองปัญหาอย่างไรบ้าง มีอะไรเกิดขึ้น แนวทางการแก้ไข สมาชิกเห็นว่าควรแก้ปัญหาอย่างไร โดยตัวของสมาชิกเอง สมาชิกได้สรุปดังนี้

1. สมาชิกไม่พร้อมในเวลาดังกล่าที่จะเปิดตลาดในเวลาเช้า
2. เปลี่ยนเวลาการเปิดตลาดและเปลี่ยนวัน
3. สมาชิกไม่มีเวลาในการหาสินค้ามาแลกเปลี่ยนจึงทำให้ออกมาล่าช้า
4. สมาชิกเขียนหนังสือไม่ถนัดในการใช้บัตรเลข
5. บัตรเลขมีใบเล็กเกินไป
6. สมาชิกเกิดความสับสนในการเขียนและนำไปแลก

จากปัญหาที่สมาชิกมาสรุปข้อตกลง และกลับไปใช้คู่มือ “ทุน” ตามที่ทางกลุ่มสมาชิกระบบแลกเปลี่ยน กับผู้วิจัยภาคสนามได้ตกลงกันไว้ในครั้งแรกที่มีการทดลองเล่นเกมบทบาทสมมุติ โดยในครั้งนี้ได้สรุปกันว่าจะมีการเริ่มเปิดตลาดแลกเปลี่ยนในวันอาทิตย์ เวลาแปดโมงเช้า

ข้อสังเกต ในการประชุมแต่ละครั้งสมาชิกระบบแลกเปลี่ยนไม่ค่อยออกความคิดเห็นมีผู้ที่แสดงความคิดเห็นอยู่เพียง 2 คน คือ แม่บัวเฮียง และแม่คำมวน แต่สามารถพูดได้ถ้าไม่ได้อยู่ในที่ประชุม ดังนั้นผู้วิจัยต้องใช้วิธีการลงไปคุยนอกรอบเพื่อเก็บรายละเอียดความต้องการมาเรียบเรียงและคุยกันทุกวัน

สังเคราะห์ครั้งที่ 1

หลังจากมีการแลกเปลี่ยนกันแล้วได้มีการนำเรื่องมาสรุปกันในตอนกลางคืนว่า มีปัญหาอะไรบ้าง ผู้ลงพื้นที่ภาคสนามได้มองเห็นว่าตัวแปรที่สำคัญคือ งานที่เป็นงานประจำของแม่บ้านทำให้กลุ่มมาคุยกันทำให้เปลี่ยนเป็นตลาดตอนบ่ายสองโมง ตัวแปรตัวหนึ่งคือพื้นที่ของกลุ่มที่ตั้งเป็นสถานที่อยู่ซึ่งเป็นกึ่งกลางของหมู่บ้านที่ต้องมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นมาแวะซื้อขายกันตรงจุดนี้เนื่องจากกลุ่มทฤษฎีใหม่เป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการเกษตร จึงมีผู้มาเข้าร่วมในด้านการเกษตรจำนวนจำกัด ตัวแปรในการที่นำประชากรของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำตลาดครั้งนี้ คือ ความถนัดของคนในชุมชนแตกต่างกัน คนในชุมชนต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นความถนัดของแต่ละคน

การจัดการแลกเปลี่ยนได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก จากกลุ่มที่ร่วมทำงานกับกลุ่มทฤษฎีใหม่ และเครือข่ายจังหวัดมุกดาหาร จึงมีชุมชนจากบ้านเหล่า บ้านค้อ และกลุ่มประชาคมจังหวัด มาเข้าร่วมในการแลกเปลี่ยน และดูงานครั้งนี้ด้วย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 และ หมู่ 9 ได้ออกมาร่วม

สังเกตการณ์ การจัดระบบแลกเปลี่ยนครั้งนี้ แม่เฮียงผู้ที่เป็นประธานกลุ่มได้ใช้กุศโลบาย โดยวิธีการดึงกรรขาของผู้ใหญ่บ้านเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกของตลาดแลกเปลี่ยน ซึ่งทั้งสองไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มทฤษฎีใหม่ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านให้ความช่วยเหลือทั้งการประชาสัมพันธ์ และความร่วมมือกับผู้ท้องภาคสนามเป็นอย่างดี

รายชื่อและอัตราการแลกเปลี่ยน
ครั้งที่ 1
วันที่ 10 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2546

ลำดับ	ชื่อเจ้าของสินค้า	รายการสินค้า	ทุน	บาท	อื่น ๆ	หมายเหตุ
1	แม่เอียง	ขนมจีน น้ำยา				ไม่ระบุทุน
2	แม่ผอน	หน่อไม้, ฟักทอง				ไม่ระบุทุน
3	แม่เริ่ม	มะนาว, พริก				ไม่ระบุทุน
4	แม่มวน	หน่อไม้				ไม่ระบุทุน
5	แม่บาน	ผัก ขนมหวาน				ไม่ระบุทุน
6	ยาคำรัตน์	ผัก				ไม่ระบุทุน
7	แม่แต่น	ข้าว				ไม่ระบุทุน
8	พี่รุ่ง	จิล่อ				ไม่ระบุทุน
9	พี่รอน	ถ่าน				ไม่ระบุทุน

สรุปผลการแลกเปลี่ยน

ครั้งที่ 1

วันที่ 10 เดือน มิถุนายน ปี 2546

ลำดับ	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	แลกเปลี่ยนแบบที่ 1 ทุน + เงินบาท	แลกเปลี่ยนแบบที่ 2 คู่มือทุนแทนเงิน	แลกเปลี่ยนแบบที่ 3 แลกเปลี่ยนสินค้ากัน	แลกเปลี่ยนแบบที่ 4 ผู้โอนมาขอแลก	หมายเหตุ
1	แม่ผอน	ฟักทอง	แม่ผอน	หน่อไม้			/		
2	แม่ทองปาน	ผัก	แม่เอียง	ขมจีน			/		
3	แม่คำมวน	หน่อไม้	แม่ผอน	ผัก			/		
4	ยาคำรัตน์	มะม่วง	แม่เอียง	ขมจีน, น้ำยา			/		
5	แม่เอียง	ขมจีน	แม่ปาน	พริก, ผัก					ใช้บัตรเองหมุน
6	แม่แต่น	ข้าว	แม่เอียง	ขมจีน					ใช้บัตรเองหมุน
7	แม่เอียง	ขมจีน	แม่ปาน	ผัก					ใช้บัตรเองหมุน
8	พี่รุ่ง	จล็ด	แม่เอียง	ขมจีน					ใช้บัตรเองหมุน
9	แม่เอียง	ขมจีน	พี่รอง	ถ่าน			/		

หมายเหตุ เป็นการแลกเปลี่ยนครั้งแรกซึ่งมีงานปลูกสมุนไพรของกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

ตลาดการแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 2

วันที่ 15 มิถุนายน 2546

เริ่ม เวลา 8.00 น.

ผู้เข้าร่วมระบบแลกเปลี่ยน

1. แม่เฮียง
2. แม่ร้อย
3. แม่คำม้วน
4. พี่รอน
5. เหมียว
6. พี่รุ่ง
7. แม่แต่น
8. แม่เริ่ม
9. แม่ทองปาน
10. ย่าคำรัตน์

สภาพทั่วไปและวิธีการแลกเปลี่ยน

การแลกเปลี่ยนเป็นครั้งที่ 2 ของกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่ มีสมาชิกที่นำสินค้ามาแลกเปลี่ยน และเปิดตลาดค้าขายทั้งหมด 10 รายที่นำสินค้าที่เป็นของในพื้นที่และที่ไปหามาจากภูเขา เช่น หน่อไม้ ถ่าน ข้าว (ซึ่งในนาของสมาชิกบางคนปลูกข้าวไว้กินเองและยังมีเหลือจนถึงปัจจุบัน) จึงสามารถนำออกมาแลกเปลี่ยนได้ สมาชิกนำผักที่เกิดขึ้นเองตามรั้ว หรือปลูกไว้เพื่อกินกันเองในครัวเรือน มีจิล่อ ข้าวกะ(ข้าวเหนียว) มีการทำอาหารสำเร็จรูปจากสิ่งที่แต่ละครัวเรือนเลี้ยงไว้ เช่น นึ่งปลาจากปลาที่เลี้ยงไว้ในบ่อของบ้าน ข้าวไก่ จิล่อทอด หมกหน่อไม้ หมกเปิด ขนมหวาน จากการทำอาหารสำเร็จรูปขาย เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรทฤษฎีใหม่เป็นกลุ่มที่ได้ชื่อว่าการทำอาหารอร่อย จะมีหมู่บ้านอื่นมาซื้อประจำ ถ้าหากมีการขายอาหารกันขึ้นภายในหมู่บ้านหนองสระพังทอง

การแลกเปลี่ยนครั้งที่ 2 นี้ เป็นการเริ่มในการใช้รูปของ “ทุน” ครั้งแรกซึ่งได้มีการแจกทุนกันตั้งแต่วันเสาร์ เกิดเนื่องจากการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 1 สมาชิกขอใช้รูปของ “ทุน” ได้มีการคุยกันว่า จะใช้อะไรที่จะทดลองใช้ให้มันง่ายและเพื่อเป็นการทดลองใช้กันภายในกลุ่มก่อน นักวิจัยจึงรับปากว่าจะคิดรูปแบบที่ง่ายขึ้นมาเป็นการทดลองก่อนที่จะพัฒนาไปสู่รูปแบบอื่น นักวิจัยจึงใช้

วิธีการทำคูปอง “ทุน” ด้วยคอมพิวเตอร์ ในรูปคูปอง “ทุน” ที่สามารถฉีกได้ และมีลายเซ็นคือนักวิจัยใช้ในช่วงแรกก่อน สมาชิกเห็นชอบให้นักวิจัยทำเป็นตัวอย่างและนำไปใช้ แล้วค่อยนำกลับมาคิดรูปแบบกันอีกครั้ง โดยในครั้งแรกแจกคนละ 10 ทุน การที่แจกคนละสิบทุนเนื่องจากดูสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนและจำหน่ายไม่เกินจาก 20 ทุน และต้องใช้คู่กับเงินสด จึงให้ทดลองใช้ 10 ทุนในการหมุนเวียนในช่วงแรก การแลกเปลี่ยนครั้งนี้มีการใช้คูปอง “ทุน” ทั้งหมด 6 ราย คือ แม่เสียงขายหนึ่งปลาให้แม่ผ่องซึ่งแลกพริกราคา 4 บาท มีส่วนต่างราคา 16 บาท จึงรับทุน 6 เงินสด 10 บาท เหมียว ขายหมกหน่อไม้ให้ แม่แต่น รับคูปอง “ทุน” จำนวน 1 ทุน เงินสด 4 บาท แม่เสียง ขายข้าวไก่ราคา 10 บาท ให้กับเหมียว โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 5 ทุน เงินสด 5 บาท แม่แต่น ขายข้าวกะ (ข้าวเหนียว) ให้กับพี่รอน ราคา 20 บาท โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 10 ทุน เงินสด 10 บาท แม่เสียง ขายข้าวไก่ราคา 10 บาท ให้กับแม่แต่น โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 2 ทุน เงินสด 8 บาท

การแลกเปลี่ยนในครั้งที่สองมีการแลกเปลี่ยนที่ใช้แลกสินค้าระหว่างกันแลกเปลี่ยน และมี ส่วนต่างของราคาได้มีการชำระด้วยคูปอง “ทุน” และ “เงินสด” แม่แต่น ขายข้าวราคา 10 บาท โดย แลกกับหมกหน่อไม้ของเหมียว ราคา 4 บาท โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 2 ทุน เงินสด 4 บาท (ส่วนต่างจากของที่แลกกัน จ่ายเป็นเงินสดและคูปอง “ทุน”) แม่บ้าน แลกหมกเปิด ราคา 10 บาท กับ หมกหน่อไม้ ของเหมียว ราคา 4 บาท ส่วนต่างของสินค้าราคา 6 บาท แต่แม่บ้านลดราคาให้เหมียว โดยเหมียว จ่ายคูปอง “ทุน” 2 ทุน เงินสด 2 บาท ดังนั้นการหมุนเวียนของคูปอง “ทุน” ในสมาชิก 6 ราย แต่มีการใช้หมุนเวียนทั้ง 9 ครั้ง รวมเป็นการหมุนเวียนของคูปอง “ทุน” ในการแลกเปลี่ยน ครั้งที่สอง จำนวน 32 ทุน

การแลกเปลี่ยนโดยวิธีการใช้สินค้าแลกสินค้าซึ่งกันและกัน มีทั้งหมด 8 ราย จำนวนการแลกเปลี่ยนทั้งหมด 6 ครั้ง โดยมี พี่รอน แลกจิลอดสดกับแกงข้าวไก่ ของแม่เสียง ในราคา 10 บาท เท่ากัน แม่เสียง แลกหนึ่งปลา ข้าวไก่ กับข้าวเหนียว ผักหอม ของแม่ร้อย ในราคาอย่างละ 10 บาท รวมทั้งหมดเท่ากับสินค้าของทั้งสองคน ๆ ละ 20 บาท แม่เสียง แลกหนึ่งกับส้มเห็ด กับเหมียว ราคา ต่างกันแต่แม่เสียงแลกโดยไม่คิดราคาเพิ่มแต่อย่างใด แม่เริ่ม นำพริกมาแลกหมกเปิด กับแม่บ้าน สินค้ามีราคา 10 บาทเท่ากัน มีบางรายที่ให้คูปอง “ทุน” แทนเงินทั้งหมด มีปรากฏอยู่เพียง 1 ราย คือ แม่บัวเสียงซื้อของกับพี่รอนจ่ายส่วนต่างให้เป็นคูปอง “ทุน”

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตลาดแลกเปลี่ยนตั้งแต่เริ่มของครั้งนี้ พอจะสรุปเหตุการณ์ต่าง ๆ และวิธีการ มีดังนี้

1. การเปิดตลาดครั้งที่ 2 นี้ ทางกลุ่มทฤษฎีใหม่ให้มีการเริ่มเปิดตั้งแต่ 8.00 น. เป็นต้นไป ทางสมาชิก

กลุ่มยังไม่มีมีการแลกเปลี่ยน มีการขายสินค้าให้กับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก ที่อยู่ในหมู่บ้าน และต่างหมู่บ้านมาซื้อสินค้า และหลังจากนั้นผู้ที่เป็สมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนนำของมาแลกเปลี่ยนซึ่ง

กันและกัน จากกรณีนี้เอง กลุ่มสมาชิกที่นำสินค้าออกมาขายและแลกเปลี่ยน เป็นผู้กำหนดขึ้นมาเอง ในขณะที่ตลาดแลกเปลี่ยนเปิด เป็นครั้งแรกที่สมาชิกของชุมชนได้มีส่วนกำหนดรูปแบบของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นผู้ที่มีบทบาทนำทางความคิดมากกว่า ตรงนี้จึงพัฒนามาเป็น concept ของกลุ่มว่า ขายก่อน - แลกเปลี่ยน

2. กำหนดวันที่ในการเป็นตลาดแลกเปลี่ยน จากเดิมกำหนดไว้ว่า เป็นวันเสาร์ เวลาเช้า ตั้งแต่ 8.00 น.

ทางสมาชิกเปลี่ยนมาเป็นวันอาทิตย์ เวลาเดิม แต่ประสบปัญหาว่าการแลกเปลี่ยนยังมีน้อย เนื่องจากเป็นตอนเช้า เป็นเวลาที่ทุกคนต้องทำงานให้กับครอบครัว และไม่มีการเตรียมหาสินค้าไว้ล่วงหน้า ในขณะที่แลกเปลี่ยน ผู้วิจัยและกลุ่มสมาชิกได้นั่งแลกเปลี่ยน และถามว่าถ้าจะเปลี่ยนเป็นเวลา บ่ายสองโมงเป็นต้นไปในการทำตลาดแลกเปลี่ยน และจะขายทุกวันได้หรือไม่ ได้สรุปว่าผู้ที่เป็สมาชิกสามารถนำมาซื้อขายด้วย ใบ “ทุน” ได้ไม่จำเป็นต้องเป็นเฉพาะวันอาทิตย์ แต่เน้นวันอาทิตย์ให้เป็นวันของการแลกเปลี่ยน ข้อเสนอทางสมาชิกตกลงกันให้เริ่มตั้งแต่อำทิตย์ที่สาม เป็นต้นไป ส่วนการเปิดตลาดให้มีการเปิดกันทุกวัน ด้วยวิธีการขายให้กับคนต่างหมู่บ้านและในหมู่บ้านเอง

3. จากการที่เริ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้มีการนำเรื่องมาสรุปตลาดแลกเปลี่ยนกันอีกครั้งว่าในตอนเย็น มีอะไรที่เกิดขึ้น และเกิดบกพร่องในเรื่องใดบ้าง พบว่า กลุ่มเด็กนักเรียน 3 คน คือ ด่าย เจ เหมียว มองเห็นข้อบกพร่อง คือ คนในชุมชนนำของออกมาแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น แต่คนในชุมชนหวังว่าจะมีคนจากภายนอกชุมชนมาซื้อด้วย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับตนเอง แต่ไม่เป็นดังที่กลุ่มสมาชิกคาดหวัง เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะ การประชาสัมพันธ์ไม่ดี ซึ่งผู้ที่รับผิดชอบ คือ เจ และเหมียว ไม่ได้ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าอยากจะทำให้คนนอกหมู่บ้านหรือคนที่อยู่นอกชุมชนของตนเองเข้ามาในหมู่บ้าน ต้องมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ผู้ที่รับผิดชอบในด้านนี้ คือทีมเด็กนักเรียนทั้งสามคนยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง

4. การแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ ได้มีการแบ่งเป็น 3 แบบที่สามารถสรุปออกมาได้ โดยกลุ่มทฤษฎี

ใหม่ใช้ “ใบทุน” เป็นตัวแทนของความสามัคคี และการแลกเปลี่ยนของชุมชนของตนเอง สรุปได้ดังนี้ คือ

- 4.1 ซื้อใบทุน คู่กับ เงินสด

- 4.2 แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน อันนี้เกิดจากสินค้ามีราคาเท่ากัน ต่างคนต่างอยากได้ของบ้างขณะ มีการขายสินค้าให้กับคนในชุมชน แล้วจึงมีการแลกเปลี่ยนกันขึ้น

- 4.3 สินค้ากับสินค้าแลกกัน มีส่วนต่างของราคาที่เกิดขึ้น สินค้าที่มีความแตกต่างกันทางด้านราคา จะใช้ใบทุนกับเงินสดประกอบ เช่น สินค้าชนิดที่ 1 มีราคา 10 บาท สินค้าชนิดที่ 2 มีราคา 5 บาท ส่วนต่างของสินค้าตัวที่สอง คือ 5 บาท ทั้งคู่จะตกลงกันเองว่าจะเพิ่มเงินสดทั้งหมด หรือ ให้เงินสด 3 บาท ให้ใบทุน 2 ทุน ซึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจของทั้งสองฝ่าย
- 4.4 สินค้ากับสินค้าแลกเปลี่ยนกันส่วนต่างที่เกิดขึ้น หรือ ไม่มีสินค้าแลกแต่ใช้รูปของ “ทุน” จ่ายให้กับคู่ค้าแทนทั้งหมดได้

สินค้าที่แลกเปลี่ยนระหว่างกันที่มีส่วนของราคาต่างกัน หรือการใช้รูปของ “ทุน” คู่กับเงินบาท หรือใช้รูปของ “ทุน” เพียงอย่างเดียว หรือการแลกเปลี่ยนสินค้า การจะเกิดกรณีที่แตกต่างกัน นอกเหนือจากที่ทางกลุ่มได้ตกลงร่วมกับนักวิจัยภาคสนามว่าจะใช้รูปของ “ทุน” คู่กับ “เงินบาท” ในการซื้อสินค้าต่างที่เกิดขึ้น ขึ้นอยู่กับความพอใจ ข้อตกลง และการยินยอมในขณะที่มีตลาดการแลกเปลี่ยนตกลงกันเองว่าจะยินยอมรับการแลกเปลี่ยนสินค้าในกรณีใด

ปัญหาที่เกิดขึ้นในตลาดแลกเปลี่ยน

1. สินค้าที่สมาชิก นำเข้ามาแลกเปลี่ยนซ้ำกัน เช่น มีการนำตัวจิ๋วหลูมาแลกเปลี่ยนและขายกันเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเป็นฤดูของจิ๋วหลูทำให้มีค่อนข้างมาก ตัวแปรที่ทำให้สินค้าซ้ำกันคือ ฤดูกาล ระบบแลกเปลี่ยนเน้นการหาทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และในพื้นที่ ทำให้สินค้าเกิดซ้ำกัน
2. สมาชิกที่มาร่วมแลกเปลี่ยนยังไม่เคยใช้ระบบรูปของ “ทุน” ทำให้ในการเริ่มใช้ครั้งแรกยังสับสนอยู่บ้าง แต่นักวิจัยภาคสนามปล่อยให้ไปไปตามกลไกและความเข้าใจของสมาชิกเอง ยกเว้นเมื่อมีความไม่เข้าใจ/ไม่แน่ใจ จะเรียกนักวิจัยถาม อาทิเช่น เกิดการแลกเปลี่ยนโดยมีระบบซ้อน แลกสินค้าราคา 10 บาท แลกสินค้าอีกชนิด 5 บาท ส่วนต่างที่เกิดขึ้น 5 บาทจะใช้รูปของทุนคู่กับเงินได้ไหม

สังเคราะห์การแลกเปลี่ยน

1. จากหมู่บ้านที่มีแต่ร้านค้าของชุมชนในหมู่บ้าน เปลี่ยนเป็นตลาดรายวัน เพื่อขายและเพื่อแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะวันอาทิตย์จะเป็นจุดเน้นในการแลกเปลี่ยน
2. มีความสามัคคีเกิดขึ้นภายในชุมชน จากปรากฏการณ์ของผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมกับกิจกรรมของกลุ่ม หรือไม่เคยมาดูกิจกรรมของกลุ่มทฤษฎีใหม่ ทำให้เห็นเด่นชัดว่าผู้ที่มีความสนใจในเรื่องการค้าขายออกมาร่วมจัดทำ และมาจับบทบาทในกลุ่มขึ้น

3. มีการนำทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัว สมาชิกได้นำมาแลกเปลี่ยน และขายให้กับสมาชิกชุมชนอื่น พร้อมทั้งเสนอให้ทุกคนปลูกพืชขึ้นมาทดแทน

4. ระบบแลกเปลี่ยนที่ถูกกำหนดขึ้นในรูปของใบ “ทุน” เพื่อนำมาใช้ในตลาดแลกเปลี่ยน

5. ระบบเปลี่ยน ทำให้เกิดการร่วมตัวของคนในชุมชนมากขึ้น อีกแหล่งหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มนี้เป็นกลุ่มสตรีล้วน เรียกว่า เกิดการร่วมตัวของชุมชนแห่งใหม่

6. จากการเปิดตลาด เพื่อขาย เพื่อซื้อ เพื่อแลกเปลี่ยน และตลาดเสริมความเข้มแข็งให้กับผู้เข้าร่วมจนทำให้เกิดคำขวัญโดยสมาชิกในตลาด คือ ตลาดเพื่อมิตรภาพและความเข้าใจระหว่างชุมชน

7. การแลกเปลี่ยนครั้งที่สองนี้ หลังจากมีการทดลองใช้รูปแบบของ บัตร “เฮง” และกลับมาสู่การใช้คู่มือ “ทุน” จึงเป็นที่มาของกฎระเบียบ และวัตถุประสงค์ของชุมชนอย่างแท้จริง โดยนักวิจัยเองต้องพยายาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นนอกกรอบทุกวัน แล้วนำมาจัดทำเป็นต้นแบบให้กลุ่มแลกเปลี่ยนเลือก และตรงตามความต้องการของกลุ่ม

ข้อสังเกต สมาชิกของกลุ่มแลกเปลี่ยนมีความสามัคคีกันมากขึ้น ขอมรับความคิดเห็นกันมากขึ้น กลุ่มผู้จึงจากแต่

เดิมไม่กล้าแสดงความคิดเห็น แต่จากการประชุมกันหลายครั้ง แล้วให้เขาพยายามพูดทำให้กลุ่มนี้

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงทั้งหมดกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น

วันที่ 15 เดือน มิถุนายน ปี 2546

[illegible]

สรุปผลการแลกเปลี่ยน

ครั้งที่ 2

วันที่...15...เดือน...มิถุนายน...ปี...2546...

ลำดับ	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	แลกเปลี่ยนแบบที่ 1	แลกเปลี่ยนแบบที่ 2	แลกเปลี่ยนแบบที่ 3	แลกเปลี่ยนแบบที่ 4	หมายเหตุ
					ทุน	บาท	คู่ปองทุนแทนเงิน	แลกเปลี่ยนสินค้ากัน	
1	แม่เอียง	นั่งปลา	แม่ผอน	พริก,มะนาว	6	10		—	
2	เหมียว	ส้มเห็ด	แม่แต่น	ข้าว	1	4			
3	แม่เอียง	นั่งปลา	เหมียว	ส้มเห็ด	5	5			
4	แม่แต่น	ข้าว	พี่รอน	จินล่อ	10	10			
5	แม่เอียง	ข้าวไก่	แม่แต่น	ข้าว	2	8			
6	พี่รอน	หน่อไม้	แม่เอียง	ข้าวไก่	2	8			
7	แม่เอียง	นั่งปลา	แม่แต่น	ผัก	2	8			
9	แม่เอียง	นั่งปลา	พี่รอน	หน่อไม้				—	
10	แม่ปู	ปลา	แม่แต่น	ข้าว				—	
11	แม่เอียง	ข้าวไก่	แม่ร้อย	ผักหอม				—	
12	แม่เอียง	นั่งปลา	เหมียว	ส้มเห็ด				—	
13	แม่แต่น	ข้าว	พี่รอน	หน่อไม้	2	6			
14	แม่บาน	หมกเบ็ด	เหมียว	หมกหน่อไม้	2	2			
15	แม่เริ่ม	พริก	แม่บาน	หมกเบ็ด				—	

ตลาดแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 3
วันที่ 22 มิถุนายน 2546
เวลา 14.00 น.
สถานที่ กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

สมาชิกระบบแลกเปลี่ยนทั้งหมด 18 คน

ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยน

1. ย่ำคำรัตน์
2. แม่ทองบาน
3. แม่มาก
4. แม่ร้อย
5. แม่แต่น
6. แม่นวน
7. แม่ร้อย
8. แม่เสียง
9. แม่เวท
10. แม่เริ่ม

สภาพทั่วไปและวิธีการแลกเปลี่ยน

ตลาดแลกเปลี่ยนครั้งนี้เป็นการจัดตลาดครั้งที่ 3 เป็นการใช้อุปอง “ทุน” ที่ออกในครั้งแรก
โดยผู้ที่เซ็นด์

กำกับให้ทดลองใช้คือ ตัวนักวิจัยที่ลงพื้นที่ ผู้ที่นำสินค้ามาแลกเปลี่ยนมีทั้งหมด 10 คน จากสมาชิก
ระบบแลกเปลี่ยน 18 คน บางคนอาจจะมีสินค้าในพื้นที่นำมาขายมากกว่า หนึ่งชนิด ขึ้นอยู่กับความ
พร้อมของสมาชิกท่านนั้นว่ามีเวลาเพียงพอในการเตรียมของมายังตลาดแลกเปลี่ยนมากน้อยขนาด
ไหน ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในตลาดแลกเปลี่ยนครั้งนี้ นอกจากมี พืช ผัก ที่ปลูกไว้เพื่อกินกันใน
ครัวเรือน และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในครั้งนี้สังเกตได้ว่าสมาชิกพยายามในที่จะมีการผลิต
อาหารสำเร็จรูป หรือเกิดการแปรรูปสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนแล้วซ้ำกัน ทำให้การแลกเปลี่ยนมี
ทางเลือกมากขึ้น ราคาของสินค้า ที่นำมาแลกเปลี่ยนมีการตั้งราคา ไว้ตั้งแต่ 4 บาท ถึง 10 บาท การ
หมุนเวียนของอุปอง “ทุน” มีจำนวน 8 ทุนในสัปดาห์ที่ 3 เกิดการหมุนเวียนทุนยังอยู่มีน้อย

รูปแบบของการแลกเปลี่ยนของกลุ่มทฤษฎีใหม่มีทั้งหมด 4 รูป ซึ่งได้กำหนดไว้หลังจากมีการแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนครั้งแรกเกิดขึ้นด้วยการทดลองใช้ บัตร “เฮง” ไม่เป็นที่สนใจของสมาชิก จึงเปลี่ยนกลับไปใช้คูปอง “ทุน” ตามที่ได้ตกลงกันไว้ในครั้งแรก ปรัชญาการที่เกิดขึ้นในการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 3 นี้ มีการผสมผสานรูปแบบอย่างน้อยสองรูปแบบเข้าด้วยกัน ถูกนำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนครั้งนี้ และมีการแลกเปลี่ยนโดยใช้ระบบแลกเปลี่ยนเพียงระบบเดียวด้วย รูปแบบที่เกิดขึ้นทั้ง 4 แบบ คือ

1. ใช้คูปอง “ทุน” + “บาท”
2. คูปอง “ทุน” แทน “บาท”
3. แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน
4. ผู้ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนมาขอแลก

รูปแบบแลกเปลี่ยนแบบที่หนึ่ง การใช้คูปอง “ทุน” รวมกับ เงิน “บาท” คือการใช้คูปอง “ทุน” ส่วนหนึ่ง และ เงิน “บาท” อีกส่วนหนึ่ง เพื่อให้มีเงินสดเก็บไว้ เช่น ผัก ราคา 10 บาท รับคูปอง “ทุน” ราคา 1 ทุน บวกเงิน “บาท” อีก 9 บาท ตลาดแลกเปลี่ยนครั้งที่ 3 มีการใช้รูปแบบนี้ทั้งหมด 3 ราย คือ แม่คำมวน ขายชะอมให้ แม่คำร้อย ราคา 3 บาท โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 1 ทุน บวก เงิน “บาท” 2 บาท แม่เริ่ม ขายผักให้ แม่มาก ราคา 10 บาท โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 1 ทุน บวก เงิน “บาท” จำนวน 9 บาท แม่เสียง ขายปลาร้าบองให้ แม่คำมวน ราคา 5 บาท โดยรับคูปอง “ทุน” จำนวน 1 ทุน บวก เงิน “บาท” จำนวน 4 บาท ในรูปแบบนี้มีการใช้การแลกเปลี่ยนที่สาม การแลกเปลี่ยนสินค้ากัน และพบว่าสินค้ามีส่วนต่างของราคา มีการตกลงจ่ายส่วนต่างทั้งคูปอง “ทุน” และ เงิน “บาท” เช่น แม่แต่นขาย

รูปแบบแลกเปลี่ยนแบบที่สอง การใช้คูปอง “ทุน” แทนเงินทั้งหมด คือ การจ่ายราคาสินค้าของสมาชิกในตลาดแลกเปลี่ยนโดยการใช้ในรูปของคูปอง “ทุน” ทั้งหมด หรือใช้ในรูปของการจ่ายส่วนต่างของราคาสินค้าที่แลกเปลี่ยนกัน เช่น ผู้ขายสินค้าชนิดที่หนึ่ง ราคา 10 บาท ผู้ขายสินค้าชนิดที่สองราคา 6 บาท ผู้ขายทั้งสองนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกันด้วยความพอใจ มีส่วนต่างของราคาสินค้าที่เกิดขึ้นคือ 4 บาท จ่ายสินค้าในส่วนต่างทั้งหมดในรูปของคูปอง “ทุน” ในการแลกเปลี่ยนครั้งนี้พบว่าไม่เกิดการแลกเปลี่ยนในรูปแบบนี้ขึ้นเลย

รูปแบบแลกเปลี่ยนแบบที่สาม ในรูปแบบนี้ไม่มีการใช้คูปองทุน หรือเงินบาทมาใช้ในการแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นการตกลงกันระหว่างสมาชิกทั้งสองฝ่ายว่าจะแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตนเองอยากจะได้ซึ่งกันและกัน ขึ้นอยู่กับความพอใจของทั้งสองฝ่าย ครั้งที่ 3 มีทั้งหมด 5 ราย แลกโดยไม่มีการรูปแบบอื่นมาปะปนแต่อย่างใด ตลาดแลกเปลี่ยนครั้งนี้ผู้ที่แลกเปลี่ยนในส่วนนี้ประกอบด้วย ย่าคำรัตน์ แลกผักกับขนมของแม่มาก แม่ทองบานแลกปลาต้มกับจีล่อของแม่มวน กับแม่เผย แม่แต่นแลก

ขนมกับอาหารของแม่ร้อย แม่เอียงแลกเปลี่ยนกับขนมของแม่มาก ระบบการแลกเปลี่ยนระบบที่สามเป็นระบบที่เกิดขึ้นเองด้วยความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย เป็นระบบที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

รูปแบบแลกเปลี่ยนแบบที่สี่ ในรูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้อื่นที่ไม่ใช่สมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนอาจจะมาจากหมู่บ้านอื่น มีของมาขอแลก ในการแลกเปลี่ยนครั้งที่สามมีเกิดขึ้นมา 1 ราย โดยแม่มาก แลกขนมของตนเองกับจิลล์ของแม่สม ซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนนี้

ปัญหาของการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 3

การแลกเปลี่ยนในครั้งที่ 3 สรุปได้ดังนี้ คือ

1. การแลกเปลี่ยนสินค้ากันเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ใช้คุปองเป็นส่วนน้อย แต่มีการใช้

ในเรื่องของการประกอบกันตามแนวที่ได้สรุปไว้ข้างต้น

2. สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยน เริ่มมีซ้ำกัน
3. การแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน กลุ่มเห็นว่าง่ายต่อกันมากกว่า
4. คุปอง “ทุน” ไม่ทนถาวร มีการหายเกิดขึ้น
5. เริ่มมีสมาชิกบางคนมองว่าสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน มีการเอาคำไรกันมากเกินไป จนรู้สึกว่ามันเสียเปรียบ ถ้าหากมีการ ได้เถียงหรือพูดว่าไม่คุ้ม แม่บัวเอียงจะเป็นผู้ตัดสินใจว่าตกลงพอใจหรือไม่ ถ้าพอใจก็แลกเปลี่ยน หากไม่พอใจไม่ต้องแลก ทำให้การแลกเปลี่ยนกลับมาสู่สภาวะเดิม
6. แม่ทองปานได้มีการนำขนมเด็กซึ่งเป็นคำจากข้างนอกเข้ามา ไม่มีใครว่าอะไร แต่จากการสังเกตของจากข้างนอกชุมชนชายไม่ได้ สินค้าที่เป็นของในชุมชนหรือผลิตขึ้นเอง ขายได้

สังเคราะห์การแลกเปลี่ยน

ตลาดการแลกเปลี่ยนครั้งนี้ สมาชิกของระบบแลกเปลี่ยนออกมากันมาก มีความเข้าใจในเรื่องของการแลกเปลี่ยนว่าควรจะทำอย่างไร และใช้อย่างไร เด็กที่มาช่วยนักวิจัยและช่วยกลุ่มดูแลระบบแลกเปลี่ยน มีความเข้าใจถึงวิธีการทำงานในระบบแลกเปลี่ยนมากขึ้น ในครั้งนี้ก่อนที่จะมีการแลกเปลี่ยนครั้งที่สาม สมาชิกระบบแลกเปลี่ยน กลุ่มเด็กแลกเปลี่ยน อาจารย์ปัทมาวดี หัวหน้าวิจัย และนักวิจัยภาคสนาม ได้มีการจัดประชุมเพื่อสรุปผลความคืบหน้า ของการแลกเปลี่ยนที่ผ่านทั้งสองครั้ง และทุกวันที่มีการเปิดตลาดเพื่อขายสินค้า บางวันก็มีการแลกของกัน นักวิจัยภาคสนามได้สร้างกฎระเบียบ วัตถุประสงค์ รวมทั้งวิธีการ เพื่อทำความเข้าใจอีกครั้ง

สมาชิกระบบแลกเปลี่ยนมีความชัดเจนในระบบมากขึ้น แต่นิยามของกลุ่มยังเป็นแบบเดิม คือ ข่ายก่อน – แลกเปลี่ยน สมาชิกกล้าคัดค้านข้อเสนอบางอย่าง เช่น กรณีการกำหนดบทลงโทษถ้า คุปอง “ทุน” หาย ว่าให้ชลอไว้ก่อนแล้วค่อย ๆ ปรับกันไป ตรงนี้เป็นความเปลี่ยนแปลงเชิง พฤติกรรมหลังจากมีระบบแลกเปลี่ยน และตลาดแลกเปลี่ยน นำไปสู่การเป็นแหล่งชุมนุมของกลุ่ม ผู้หญิงของหมู่บ้าน

ข้อสังเกต สมาชิกมีความเข้าใจในการแลกเปลี่ยน และการใช้คุปอง “ทุน” มากขึ้น เนื่องจากสมาชิก รู้สึกแลกเปลี่ยนง่ายกว่าใช้รูปแบบอื่น ๆ

รายชื่ออัตราการแลกเปลี่ยน

ครั้งที่ 3

วันที่...22 เดือน...มิถุนายน...ปี...2546...

ลำดับ	ชื่อเจ้าของสินค้า	รายการสินค้า	ทุน	บาท	อื่น ๆ	หมายเหตุ
1	แม่เสียง	ปลาร้าบอง		10		
2	แม่ร้อย	ผัก		5		
		อาหาร		10		
3	แม่มวน	จิ้นล่อ		10		
4	ย่าคำรัตน์	ผัก		4		
5	แม่เวท	กระป๋		5		
6	พี่แต่น	ขนม		5		
7	แม่เริ่ม	พริก		5		
8	แม่บาน	ปลาต้ม		10		
9	แม่มาก	ขนม		5		

หมายเหตุ ไม่มีการกำหนดการแลกเปลี่ยน หรือกำหนดราคา ทุน และบาท ไว้ล่วงหน้า สมาชิก
ระบบแลกเปลี่ยนจะตกลงกันในวันที่เปิดตลาดแลกเปลี่ยน ขึ้นอยู่กับความพอใจ ใน
ส่วนนี้นักวิจัยภาคสนามไม่มีการ แนะนำ ปลอ่ยให้เป็นกลไกของความพอใจ

สรุปผลการแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 3

วันที่...22...เดือน...มิถุนายน...ปี...2546...

ลำดับ	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	แลกเปลี่ยนแบบที่ 1		แลกเปลี่ยนแบบที่ 2		แลกเปลี่ยนแบบที่ 3	แลกเปลี่ยนแบบที่ 4	หมายเหตุ
					ทุน	บาท	อุปถัมภ์แทนเงิน				
1	ข้าคำรัตน์	ผัก	แม่மாக	ขนม					—		ราคาสินค้า 5 บาท
2	แม่บ้าน	ปลาต้ม	แม่ผ่อง	จิหล่อ					—		ราคาสินค้า 10 บาท
3	แม่บ้าน	ปลาต้ม	แม่ม่วง	จิหล่อ					—		ราคาสินค้า 10 บาท
4	แม่ม่วง	ผัก	แม่ร้อย	ผัก	1	2					
5	แม่เต๋น	ขนม	แม่ร้อย	อาหาร					—		ราคาสินค้า 5 บาท
6	แม่เสียง	ปลาร้าของ	แม่เวท	กระป๋							
7	แม่เต๋น	ขนม	แม่รอน	ขนม	2	2			—		ราคาสินค้า 10 บาท แลกสินค้า สคอีกช นิศราคา 6 บาท ส่วนต่างใช้ทุนกับเงิน
8	แม่மாக	ขนม	แม่เสียง	ปลาร้าของ			1 ทุน		—		สค ราคา 5 บาท แลก 6 บาท ส่วนต่าง 1 บาท แม่เสียงจ่ายเป็นทุน คือ 1 ทุน
9	แม่เสียง	วัน	แม่เต๋น	บัวลอย					—		สคราคา 5 บาท แลก สค 5 บาท
10	แม่மாக	—	แม่เริ่ม	ผัก	1	9					แม่มาซื้อสินค้าแม่เริ่ม
11	แม่மாக	ขนม	แม่สม	จิหล่อ						—	คนข้างนอกมาขอแลกสินค้า
12	แม่เสียง	ปลาร้าของ	แม่ม่วง	—	1	4					แม่ม่วงซื้อปลาร้าของจากแม่เสียง
13	แม่ผ่อง	พริก	แม่บ้าน	มะนาว			2 ทุน		—		สค ราคา 5 บาท แลกสค ราคา 7 บาท
14	พี่รอน	ขนม	แม่ผ่อง	พริก		1			—		สค ราคา 6 บาท แลก สค 7 บาท
15	แม่เสียง	ปลาร้าของ	แม่บ้าน	หน่อไม้ส้ม		1			—		สค ราคา 5 บาท แลก สค ราคา 4 บาท

ตลาดแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 4

วันที่ 29 มิถุนายน 2546

เวลา 14.00 น.

สถานที่ กลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่

สมาชิกระบบแลกเปลี่ยนทั้งหมด 13 คน

ผู้เข้าร่วมการแลกเปลี่ยน

1. ยำคำรัตน์
2. แม่ทองบาน
3. แม่มาก
4. แม่ร้อย
5. แม่แต่น
6. แม่มน
7. แม่ร้อย
8. แม่เฮียง
9. แม่เวท
10. แม่เริ่ม
11. แม่ผอน
12. เหมียว

สภาพทั่วไปและวิธีการ

การแลกเปลี่ยนครั้งนี้เป็นการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4 ผู้ที่เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนมีทั้งหมด 13 คน ยังเป็นการใช้รูปอง “ทุน” อย่างเดิม สมาชิกออกมาตั้งตลาดแลกเปลี่ยนและการขายสินค้าของชุมชนที่หาได้ภายในท้องถิ่น ตั้งแต่เวลา 14.00 น. ตามที่ได้ตกลงกันไว้สมาชิกทั้งหมดนำสินค้าที่เหมือนกันในทุกรอบ เช่น จิ่ล่อ บวบ ข้าว ขนุน มะพร้าว คั้นหอม มีอาหารสำเร็จรูปนำมาขาย คือ กล้วย กล้วยปลาคาว หน่อไม้ส้ม ปลาข้าวบอง หน่อไม้ส้มเป็นผลผลิตจากครั้งที่แล้วที่เหลือจากการแลกเปลี่ยนและการขาย จึงนำมาแปรรูปเป็นหน่อไม้ส้ม การแลกเปลี่ยนครั้งนี้มีสินค้าที่ซ้ำกันออกมาคือ จิ่ล่อ ซึ่งเป็นฤดูของจิ่ล่อทำให้มีมาก ประกอบกับฝนยังคงไม่เต็มที่ทำให้ทำนาไม่ได้ จึงออกหาจิ่ล่อมาขายกัน

การแลกเปลี่ยนใช้คูปอง “ทุน” มีการแลกเปลี่ยนด้วยสามระบบเหมือนครั้งที่สาม คือ แลกเปลี่ยนแบบที่ 1 คือ การใช้เงินทุนคู่กับเงินบาท แลกเปลี่ยนแบบที่ 2 คือการใช้คูปองทุนแทนเงิน แลกเปลี่ยนแบบที่ 3 แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนโดยใช้คูปอง “ทุน” ทั้งหมด 8 ลำดับ แต่ในครั้งนี้อยู่ที่มาจากหมู่บ้านอื่นมาขอแลกไม่มี แต่มีผู้ที่มีมาที่บ้านแฝกคือ แม่เทียนมาฝากของขายคือข้าวข้าว ทางกลุ่มยินดีรับไว้จำหน่ายโดยไม่มีการหักใด ๆ ไว้ทั้งสิ้น การใช้การแลกเปลี่ยนในครั้งนี้คือ

รูปแบบการแลกเปลี่ยนแบบที่ 1 เป็นการแลกเปลี่ยนในรูปของคูปอง “ทุน” คู่กับ “เงินบาท” เพียงอย่างเดียวเป็นการซื้อสินค้าของสมาชิกที่ไม่ได้นำสินค้ามาแลกเปลี่ยน แต่มาเพื่อใช้คูปอง “ทุน” ปรากฏว่าครั้งนี้ไม่มีผู้ใช้การแลกเปลี่ยนซึ่งเป็นการใช้อย่างหรือมีผู้นำมาซื้อ แต่มีการแลกเปลี่ยนในแบบที่ 3 มาเกี่ยวข้องด้วย มีทั้งหมด 4 ราย ประกอบด้วย รายแรก ย่าคำรัตน์ แลกมะพร้าวกับจีล่อของแม่ผ่อง ซึ่งจีล่อราคา 10 บาท มะพร้าวราคา 5 บาท ส่วนต่างของแม่ผ่องคือ 5 บาท ดังนั้นแม่ผ่องจึงรับคูปอง “ทุน” จำนวน 2 ทุน เงินบาท 3 บาท รายที่สอง แม่บาน แลกส้มปลาดูกับหน่อไม้ส้ม ของพี่รอน ส้มปลาดูมีราคา 10 บาท หน่อไม้ส้ม 5 บาท ส่วนต่างที่พี่รอนต้องคืนให้แม่บาน 5 บาท แม่บานยอมรับคูปอง “ทุน” จำนวน 2 ทุน “เงินสด” จำนวน 3 บาท ดังนั้นในรายการนี้มีการใช้คูปอง “ทุน” จำนวน 4 ทุน เงินสด 6 บาท

รูปแบบการแลกเปลี่ยนแบบที่ 2 เป็นการแลกเปลี่ยนในรูปของคูปอง “ทุน” แทนเงินบาท เพียงอย่างเดียว โดยในแบบนี้ทางกลุ่มที่ใช้คูปองได้มีผู้ใช้คูปอง “ทุน” คู่กับการแลกเปลี่ยนสินค้าในแบบที่ 3 ที่เป็นส่วนต่างของสินค้าแต่ละชนิด ในการแลกเปลี่ยนครั้งนี้มีทั้งหมด 2 ราย ประกอบด้วย รายแรก แม่มาก แลกเปลี่ยนขนมกับขนุน แม่ร้อย ขนมราคา 4 บาท แต่ขนุนมีราคา 5 บาท ส่วนต่าง 1 บาท แม่ร้อยรับเป็นคูปอง “ทุน” รายที่สอง แม่เฮียง แลกปลาร้าบองกับข้าวสารของแม่เริ่ม ปลาร้าบองมีราคา 5 บาท ข้าวสารของแม่เริ่มถูกละ 10 บาท ดังนั้นส่วนต่างที่แม่เฮียงต้องจ่ายให้แม่เริ่มจำนวน 5 บาท แต่แม่เริ่มยอมให้แม่เฮียงจ่ายเป็นคูปอง “ทุน” ทั้งหมด 5 ทุน ดังนั้นการใช้คูปอง “ทุน” ทั้งหมดจำนวน 6 ทุน

รูปแบบการแลกเปลี่ยนแบบที่ 3 เป็นการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้า ขึ้นอยู่กับความต้องการซึ่งกัน โดยในการแลกเปลี่ยนครั้งนี้มีทั้งหมด 4 ราย ประกอบด้วย รายที่หนึ่ง แม่มากกับเหมียว แลกลาบไก่อราคา 10 บาท กับจีล่อราคา 10 บาท รายที่สอง แม่เริ่มกับแม่ร้อย แลกขนุนราคา 5 บาท กับบวบ ราคา 5 บาท รายที่สาม แม่บานกับแม่มาก แลกคั้นหอมราคา 2 บาท กับขนมราคา 2 บาท รายที่สี่ แม่เริ่มกับแม่แต่น แลกมะนาวราคา 5 บาท กับขนมราคา 5 บาท ดังนั้น การหมุนเวียนของเงินแต่ในรูปของการแลกเปลี่ยนคิดเป็นมูลค่าทั้งหมด 44 บาท

รูปแบบการแลกเปลี่ยนแบบที่ 4 เป็นการแลกเปลี่ยนโดยคนนอกกลุ่มระบบแลกเปลี่ยนมาขอแลกสินค้าการแลกเปลี่ยนครั้งที่สี่ปรากฏว่าไม่คนนอกระบบแลกเปลี่ยนมาขอแลกแต่อย่างใด

ปัญหาของการแลกเปลี่ยนครั้งที่ 4

1. สินค้าที่สมาชิกรนำมาแลกเปลี่ยนซ้ำกัน เนื่องจากฤดูกาลนี้เป็นเวลาใกล้ฤดูฝนทำให้สินค้าที่ไปหาตาม

ธรรมชาติ หรือตามภูเขา จึงทำให้มีสินค้าที่ซ้ำกัน เช่น ข้าวกล้อง หน่อไม้ ในฤดูกาลนี้เป็นฤดูฝนซึ่งกำลังจะตกทำให้มีวัตถุดิบเหล่านี้น้อยลงมาก

2. คุปอง “ทุน” ที่ออกให้โดยนักวิจัยเป็นการออกใช้แบบชั่วคราว ผลิตด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นการง่ายต่อการจัดทำในช่วงเริ่มต้น นักวิจัยได้เสนอแนะกับสมาชิกระบบแลกเปลี่ยน คุปอง “ทุน” ให้เริ่มต้นแบบง่าย ๆ เพื่อศึกษาไปพร้อมกันก่อนแล้วค่อยเปลี่ยนในภายหลัง หรือในอนาคตคุปอง “ทุน” อาจจะมีการพัฒนาไปสู่รูปแบบอื่น ๆ เมื่อถึงการแลกเปลี่ยนในครั้งที่สี่ คุปอง “ทุน” จึงเริ่มเกิดขาดและเปียกน้ำ

3. สมาชิกไม่ได้ออกมาแลกเปลี่ยนกันครบทุกคน สาเหตุเนื่องจากไม่มีเวลา หาสินค้ามาแลกเปลี่ยน

และคุปอง “ทุน” หาย ทำให้ไม่ออกมาใช้คุปองทุน

การแก้ปัญหา

1. การแก้ปัญหาของสินค้าที่ซ้ำกัน เป็นเรื่องค่อนข้างยากในการแก้ปัญหานี้เนื่องจาก เป็นฤดูที่มีทรัพยากร

เหมือนกัน แต่สมาชิกกำลังคิดจะนำสินค้าที่ซ้ำไปแปรรูป เช่น ถ้ามีกะปวยจะจะแปรรูปเป็นกะปิ ทางทีมวิจัยโดยอาจารย์ปัทมาวดี ได้เสนอแนะว่าให้ใช้กระดานมาติดตั้งเพื่อให้สมาชิกมาเขียนว่า ใครต้องการอะไร ต้องการขาย หรือซื้อสิ่งใด แล้วให้นำมาแลกกันในวันอาทิตย์

2. คุปอง “ทุน” ซึ่งขาดง่ายนั้นจะทำในรูปแบบที่คงทนกว่าเดิม โดยสมาชิกต้องการคุปอง “ทุน” ที่มี

ความยาว 1 คูณ 3 นิ้ว หรือ 1 คูณ 2 นิ้ว โดยคุปองทุนที่มีลายเส้นของ 4 คน คือ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6, 9 แม่บัวเสียง ประธานกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่ และ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองสระพังทอง

การมีส่วนร่วมของสมาชิก

เริ่มตั้งแต่ นักวิจัยได้ลงมาทำระบบแลกเปลี่ยน ในการประชุมแต่ละครั้งสมาชิกค่อนข้างจะนั่งเงียบปล่อยกรรมการไม่กี่คน และตัวนักวิจัยเป็นผู้ตัดสินใจ แต่การแลกเปลี่ยนมาถึงครั้งที่ 4 สภาพของการที่สมาชิกไม่กล้าพูดเริ่มหมดลง สมาชิกกล้าพูดและกล้าปฏิเสธต้นแบบที่นักวิจัยนำเสนอ และในการจัดทำใบทุนใหม่ครั้งนี้ซึ่งทางทีมวิจัยจะเป็นผู้จัดทำ ทางสมาชิกมีผู้ที่รับผิดชอบจะไป

หาผญาหรือคำกลอนของหมู่บ้านที่เคยได้ยิน และยังมีอยู่ ผู้รับผิดชอบที่จะไปหามาให้ คือ แม่ทอง
บาน กับย่าคำรัตน์ ซึ่งทั้งสองเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นครั้งแรก

ข้อสังเกต การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนคนอื่น ๆ มีปฏิริยาคีขึ้นกับระบบแลกเปลี่ยน
ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านให้ความร่วมมือ ยกตัวอย่าง กรณีที่นักวิจัยต้องการได้ลายเซ็นของ
ผู้ใหญ่บ้านเพื่อมาทำคูปอง “ทุน” ให้เด็กสองคน คือ เมื่อเจอกัน ให้ไปหาเพื่อขอลายเซ็น โดยให้
กระดาษเปล่า ในครั้งแรกเด็ก ๆ ไม่กล้าไปกลัวถูกปฏิเสธแต่ตัวนักวิจัยต้องการทดลองและให้เด็ก
ไป พ่อผู้ใหญ่ทั้งสองหมู่บ้านให้โดยไม่ว่าอะไร จากเหตุการณ์ครั้งนี้แสดงว่าจากที่เคยมองว่า
นักวิจัยเข้ามาทำอะไรในหมู่บ้าน และระบบนี้สามารถใช้ได้จริงหรือ ซึ่งเป็นคำถามที่มีอยู่ในตัวผู้นำ
ของหมู่บ้าน คำถามนี้ได้ผ่อนคลายลงบ้างแล้ว และพร้อมให้การช่วยเหลือ การส่งใบประชาสัมพันธ์
กับหมู่บ้านอื่น ๆ ได้รับการสนับสนุนด้วยการประชาสัมพันธ์ให้ทุกครั้งที่มีจดหมายไปให้

รายชื่อและอัตราการแลกเปลี่ยน

ครั้งที่ 4

วันที่...29...เดือน...มิถุนายน...ปี...2546...

ลำดับ	ชื่อเจ้าของสินค้า	รายการสินค้า	ทุน	บาท	อื่น ๆ	หมายเหตุ
1	แม่மாக	ลาบไก่		10		
		คั้นหอม	2	10		
2	เหมียว	จิหล่อ		3		
3	ย่ำคำรัตน์	มะพร้าว		10		
4	แม่ผอน	จิหล่อ		5		
5	แม่เริ่ม	บวบ	1	5		
		ข้าว		5		
6	แม่ร้อย	ขนุน		5		
7	แม่บาน	ขนม	2	10		
		ส้มปลาจิ่ว		5		
8	แม่แต่น	ขนม		5		
9	พี่รอน	หน่อไม้ส้ม				
10	แม่เสียง	ปลาร้าบอง				

หมายเหตุ สมาชิกในกลุ่มระบบแลกเปลี่ยน ได้มีการตกลงกันเองขณะเปิดตลาด ขึ้นอยู่กับความพอใจ

ไม่มีการกำหนดล่วงหน้าจึงทำให้ค่อนข้างยุ่งยาก และสับสนบางครั้ง

สรุปตลาดระบบแลกเปลี่ยน ครั้งที่ 3
วันที่...29...เดือน...มิถุนายน...ปี...2546...

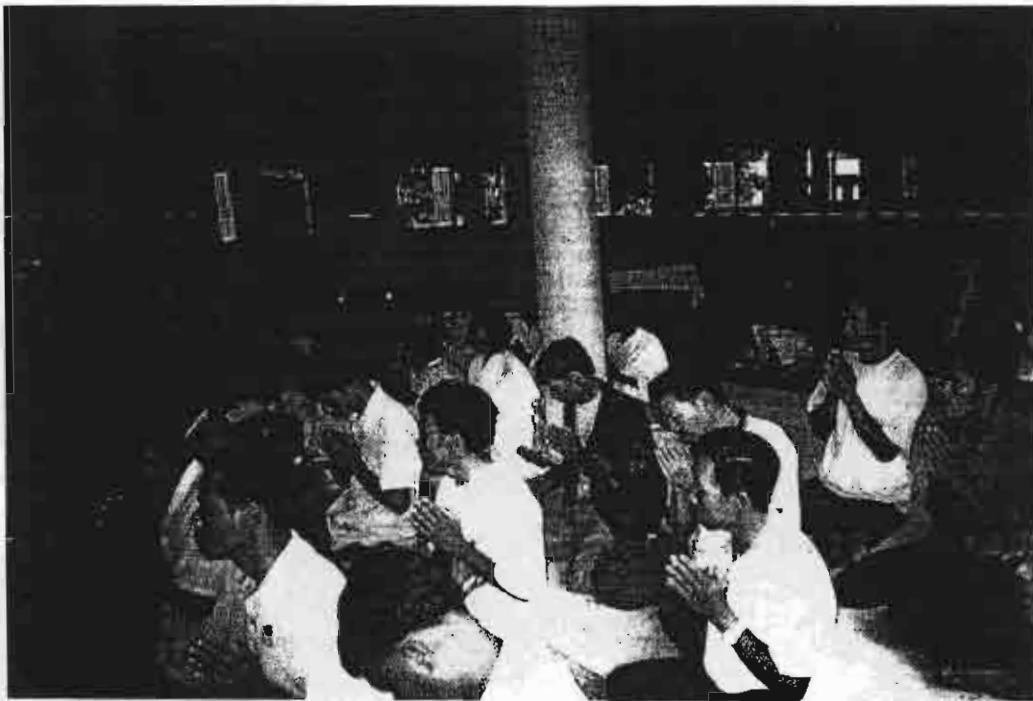
ลำดับ	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	รายชื่อผู้แลกเปลี่ยน	สินค้า	แลกเปลี่ยนแบบที่ 1 ทุน	แลกเปลี่ยนแบบที่ 2 อุปโภคทุนแทนเงิน	แลกเปลี่ยนแบบที่ 3 แลกเปลี่ยนสินค้ากัน	แลกเปลี่ยนแบบที่ 4 ผู้โอนมาขอแลก	หมายเหตุ
1	แม่மாக	ลายไก่	เหมียว	จิหล่อ	-	-	/		ส/ค ราคา 10 บาท แลก ส/ค ราคา 10 บาท
2	ยาคาร์ตัน	มะพร้าว	แม่ผ่อง	จิหล่อ	2	3	/		ส/ค ราคา 10 บาท แลกส/ค ราคา 5 บาท ส่วนต่างแลก ด้วยเงินและอุปโภคทุน
3	แม่เริ่ม	ขนุน	แม่ร้อย	บบบ			/		แลก ส/ค ราคา ส/ค 5 : 5 บาท
4	แม่บ้าน	คันทอม	แม่มาก	ขนม			/		ราคา ส/ค 2 : 2 บาท
5	แม่เริ่ม	มะนาว	แม่แต่น	ขนม			/		ราคา ส/ค 5 : 5 บาท
6	แม่மாக	ขนม	แม่น้อย	ขนุน	1		/		ราคา ส/ค 5 : 4 บาท แม่มาให้ อุปโภค "ทุน" เพิ่ม 1 ทุน
7	แม่บ้าน	ส้มปลาฉิว	แม่รอน	หน่อไม้ส้ม	2	3	/		ราคา ส/ค 10 : 5 บาท พี่รอน เพิ่ม 5 บาท
8	แม่เสียง	ปลาไร่ทอง	แม่เริ่ม	ข้าว	5	-	/		ราคา ส/ค 5 : 10 บาท แม่เสียง เพิ่มอุปโภค "ทุน" 5 บาท

สรุปการลงภาคสนามครั้งที่ 3

การลงภาคสนามครั้งนี้สรุปหลังจากการมีการแลกเปลี่ยนแล้วทั้ง 4 ครั้ง สิ่งที่เกิดขึ้นหลังการมีระบบแลกเปลี่ยน ดังนี้

1. มีความสามัคคีเกิดขึ้นมากกว่าเดิม และความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทำให้ความขัดแย้งลดลง
2. มีการนำทรัพยากรที่ใกล้ตัว นามาขายและแลกเปลี่ยน พร้อมมีการปลูกทดแทน
3. เกิดการร่วมตัวของคนในชุมชนในที่แห่งใหม่ โดยเกิดเป็นตลาดที่เป็นแหล่งรวมของผู้คน ซึ่งแต่เดิมมีความคิดแตกต่าง บางกิจกรรมไม่ได้เข้าร่วมกับกลุ่ม ระบบแลกเปลี่ยนจึงเป็นจุดของการร่วมตัวครั้งใหม่

รายงานกรณีศึกษา
กลุ่มคำชะอีมีสุข
เลขที่ 150 หมู่ 1 บ้านคำชะอี ตำบลคำชะอี
อำเภอคำชะอี จังหวัดมุกดาหาร

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นางสาวมณีนรัตน์ จรรย์ธรรมวัตติ

กลุ่มคำชะอีมีสุข

1. สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางเศรษฐกิจ

ตำบลคำชะอี อยู่ห่างจากจังหวัดมุกดาหารประมาณ 45 กิโลเมตร อาณาเขตของตำบลทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลบ้านเหล่าและตำบลกกตูม อำเภอคำชะอี ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลหนองสูงเหนือ และตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลน้ำเที่ยง และตำบลคำบก อำเภอคำชะอี และทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ มีเนื้อที่ทั้งหมด 150 ตร.กม. เดิมเป็นที่ตั้งอำเภอคำชะอีซึ่งได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอในปี พ.ศ.2484 เป็นอำเภอในการปกครองของจังหวัดนครพนม และได้ยกฐานะเป็นอำเภอคำชะอีในปี พ.ศ.2499 ต่อมาปี พ.ศ.2525 กรมมีมติแยกเป็นจังหวัดมุกดาหาร ราษฎรส่วนใหญ่เป็นชาวภูไทซึ่งมีพื้นเพเดิมอยู่ที่มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน โดยเข้ามาทางแม่น้ำโขง เมื่อประมาณ 400 - 500 ปีมาแล้ว ตำบลคำชะอีเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอคำชะอี ประกอบด้วยหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคำชะอี หมู่ 2 บ้านกกไฮ หมู่ 3 บ้านห้วยทราย หมู่ 4 บ้านคำชะอี หมู่ 5 บ้านโนนสว่าง หมู่ 6 บ้านหนองกะปาด หมู่ 7 บ้านนาปู่ หมู่ 8 บ้านศรีมงคล หมู่ 9 บ้านห้วยทราย หมู่ 10 บ้านแก่งช้างเนียม หมู่ 11 บ้านคำชะอี หมู่ 12 บ้านห้วยทราย หมู่ 13 บ้านห้วยทราย หมู่ 14 บ้านคำชะอี สถานที่สำคัญของตำบลประกอบไปด้วย อบต.คำชะอี วัดป่าวิเวกวัฒนาราม วัดโพธิ์ศรีแก้ว วัดป่าสุกัทราวาส วัดถ้ำผาแดงพุทธคุณ น้ำตกคำชะอี น้ำตกศักดิ์สิทธิ์ ภูด่านเก็ง และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน ประชากรในตำบลคำชะอีมีจำนวนทั้งสิ้น 7,544 คน เป็นชาย 3,628 คน เป็นหญิง 3,916 คน ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำหัตถกรรม ทอผ้า ทำไม้กวาด เลี้ยงสัตว์ คัดเย็บเสื้อผ้า มีไฟฟ้า ระบบประปาหมู่บ้านมี 8 แห่ง โทรศัพท์สาธารณะมี 12 แห่ง

2. หลักฐานที่ใช้ประกอบการเขียนรายงาน

รายงานฉบับนี้เรียบเรียงมาจากรายงานการปฏิบัติงานภาคสนาม เมื่อวันที่ 5 มีนาคม และวันที่ 6-7 เมษายน 2546 และข้อมูลจาก <http://www.thaitambon.com>

3. ความเป็นมาและสถานการณ์ในปัจจุบันของกลุ่มที่เป็นแกนนำในการจัดระบบแลกเปลี่ยน

3.1 ประวัติความเป็นมาของเครือข่าย

เริ่มจากการรวมกลุ่มด้วยความสมัครใจโดยเริ่มจากกลุ่มขนาดเล็ก เมื่อมีความเข้มแข็งจึงขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านอื่นที่สนใจในกิจกรรมการดำเนินงานและเข้าใจในระเบียบของกลุ่ม ปัจจุบันมีปัญหาทางด้านงบประมาณ ซึ่งทางกลุ่มกำลังดำเนินงานขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 กิจกรรมกลุ่ม

รูปที่ 1 ผลิตภัณฑ์ ผ้าปูโต๊ะ

ผลิตภัณฑ์ผ้าปูโต๊ะ เป็นผ้าทอพื้นเมืองเน้นสีข้อมจากธรรมชาติ มีลวดลายโดดเด่นตรงชายผ้าทอด้วยความประณีต เนื้อผ้าดี สวยงาม สีไม่ตก มีให้เลือกมากมาย ขนาด กว้าง 100 ซม. ยาว 220 ซม. ราคาขายส่ง 200 บาท ราคาขายปลีก 220 บาท วัตถุดิบที่ใช้ได้แก่เส้นฝ้ายและสีข้อมธรรมชาติ ปริมาณการผลิต 100 ผืนต่อเดือน

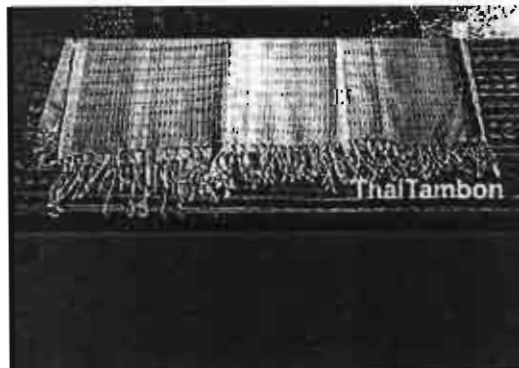
รูปที่ 2 ผลิตภัณฑ์ กระเป๋าคูณนาย

ผลิตภัณฑ์กระเป๋าคูณนาย เป็นกระเป๋าลือสำหรับสุภาพสตรี ทำมาจากผ้าทอพื้นเมืองสีข้อมจากธรรมชาติฝีมือประณีต เนื้อผ้าดี สวยงาม สีไม่ตก มีให้เลือก 3 ขนาด ราคาขายส่ง 100 บาท ราคาขายปลีก 120 บาท วัตถุดิบที่ใช้ได้แก่ ฝ้ายข้อมสีธรรมชาติและด้าย ปริมาณการผลิต 100 ใบต่อเดือน ขนาดกลาง ขายส่ง 120 บาท ขายปลีก 140 บาท ขนาดใหญ่ ขายส่ง 130 บาท ขายปลีก 150 บาท

รูปที่ 3 ผลิตภัณฑ์คุณนายสะอาด

ผลิตภัณฑ์คุณนายสะอาด เป็นผ้าเช็ดมือที่ทำเป็นรูปแบบตุ๊กตา เนื้อผ้าดี สวยงาม นุ่ม ชับน้ำได้ดี ชักทำความสะอาดง่าย มีให้เลือกมากมาย ขนาด กว้าง 10 ซม. ยาว 60 ซม. ราคาขายส่ง 25 บาท ราคาขายปลีก 35 บาท วัตถุดิบที่ใช้ได้แก่ ผ้าฝ้ายและลูกปัด ปริมาณการผลิต 1,500 ชิ้น ต่อเดือน

รูปที่ 4 ผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่

ผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่ เป็นผ้าทอพื้นเมืองเน้นสีข้มจากธรรมชาติ มีลวดลายปลาตะเพียน ทั้งผืน ทอด้วยความประณีต เนื้อผ้าดี สวยงาม สีไม่ตก มีให้เลือกมากมาย ขนาด กว้าง 60 ซม. ยาว 200 ซม. ราคาขายส่ง 70 บาท ราคาขายปลีก 80 บาท วัตถุดิบที่ใช้ได้แก่ เส้นฝ้ายและสีข้มธรรมชาติ ปริมาณการผลิต 200 ผืนต่อเดือน

4. ประสบการณ์ด้านระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ในอดีตบ้านคำชะอีมีการแลกเปลี่ยนสินค้าอย่างไม่เป็นทางการ เช่น พริกชี้หนูแลกข้าว แต่ปัจจุบันมีน้อยลง เนื่องจากชาวบ้านยึดติดกับค่าเงินบาทและชุมชนมีลักษณะความเป็นเมืองมากขึ้น

5. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามและการเตรียมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ในการปฏิบัติการภาคสนาม ทีมนักวิจัยได้ลงพื้นที่เป็นจำนวน 2 ครั้ง ตั้งแต่เดือน มีนาคม – เมษายน โดยนักวิจัยได้เข้าพบผู้นำกลุ่ม จัดประชุมชาวบ้านเพื่อปรึกษาความเป็นไปได้ในเรื่องระบบแลกเปลี่ยนโดยใช้เกมเป็นสื่อ และให้ชาวบ้านได้เก็บข้อมูลการใช้จ่ายของตนเอง ซึ่งการลงพื้นที่แต่ละครั้งทีมนักวิจัยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

5.1 การวิเคราะห์การใช้จ่ายของชุมชน

การเก็บข้อมูลการใช้จ่ายของชาวบ้านมีจำนวนทั้งสิ้น 10 ครั้วเรื่อง ซึ่งในการประชุมชาวบ้านมีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น 29 คน และจาก 10 ครั้วเรื่องที่นำข้อมูลมา มี 7 ครั้วเรื่องที่จัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย แต่มี 4 ครั้วเรื่องเท่านั้นที่ข้อมูลสามารถนำมาวิเคราะห์และประเมินผลได้ ซึ่งประกอบด้วย

1. ครอบครัวของนายสุรพล วงคะฮาด (ผู้ใหญ่บ้านคำชะอี หมู่ที่ 14) และนางวิมาน วงคะฮาด (กรรมการกลุ่มคำชะอีมีสุข)
2. ครอบครัวของนางวิไลจิตร วงคะฮาด (สมาชิกกลุ่มคำชะอีมีสุข)
3. ครอบครัวของนางอรทัย สุวรรณไครย์ (สมาชิกกลุ่มคำชะอีมีสุข)
4. ครอบครัวของนางวัฒนา แจกโธสง (สมาชิกกลุ่มคำชะอีมีสุข)

จากข้อมูลทั้ง 4 ครั้วเรื่อง จะเห็นได้ว่า ครอบครัวของนายสุรพลมีรายได้จากเงินเดือนข้าราชการ การจำหน่ายผ้า ไก่ หวาย (พืชชนิดหนึ่ง) และกล้วย และมีรายจ่ายในเรื่องของสหกรณ์ออมทรัพย์ ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าอาหาร ของใช้ภายในบ้าน และค่าสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่มาจากภายนอกชุมชน ครอบครัวของนางวิไลจิตร มีรายได้จากเงินเดือนข้าราชการ การจำหน่ายผ้า เก็บผัก ขายไก่ และมีรายจ่ายในเรื่องของค่าขนมบุตร ค่าอาหาร ของใช้ภายในบ้าน ฝากเงินสัจจะ (100 บาทต่อเดือน) ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายที่เกิดขึ้นจากภายนอกชุมชน ครอบครัวของนางอรทัยและนางวัฒนามีรายได้จากการจำหน่ายผ้า และมีค่าใช้จ่ายในเรื่องของเงินสัจจะ ของใช้ภายในบ้าน และค่าขนมบุตร

5.2 ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการเกิดระบบแลกเปลี่ยน

บ้านคำชะอีไม่มีความสนใจในการทำระบบแลกเปลี่ยนชุมชน เนื่องจากสภาพแวดล้อมของชุมชนไม่เหมาะแก่การทำระบบแลกเปลี่ยนชุมชนเพราะชุมชนไม่มีปัญหาในเรื่องของความยากจนและมีลักษณะความเป็นเมือง ชุมชนจึงไม่เห็นถึงความจำเป็นประกอบกับแกนนำของกลุ่มของกลุ่มคำชะอีมีสุข นางวงสา สุวรรณไตรย์ ซึ่งเป็นเลขากลุ่มคำชะอีมีสุข และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) คำชะอี นั้น กำลังประสบกับปัญหาเรื่องความไม่โปร่งใสของการดำเนินงานของคลองส่งน้ำชุมชน จึงส่งผลให้นางวงสาไม่สามารถที่จะผลักดันชุมชนในการทำระบบแลกเปลี่ยนชุมชนได้ เนื่องจากชุมชนประสบปัญหาในเรื่องของความแตกแยกกัน

รายงานกรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เมืองปราสาท
52/1 บ้านโนนตากกลาง ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง
จังหวัดนครราชสีมา

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยและพัฒนา
ระบบการแลกเปลี่ยนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

เสนอต่อ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดย
นายเสื่อ อภิชาติเกรียงไกร

กลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท

1. ที่ตั้ง สภาพทางภูมิศาสตร์และกายภาพ

ที่ตั้งกลุ่ม

กลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท อยู่ที่ตำบลเมืองปราสาทอำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอโนนสูง ห่างจากตัวอำเภอโนนสูง ประมาณ 10 กิโลเมตร และห่างจากตัวอำเภอโนนไทยประมาณ 10 กิโลเมตรเช่นกัน กลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทเป็นการรวมกันของประชาชนจาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านโนนตากกลาง บ้านคอนท้าวและบ้านคอนหนาด เป็นหมู่บ้านที่มีบ้านเรือนใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มค่อนข้างหนาแน่น มีถนนสายโนนสูง-โนนไทยเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของชุมชน (เป็นถนนลาดยาง)

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ชุมชนได้ตั้งบ้านเรือนแยกต่างหากจากที่นา เป็นการตั้งบ้านเรือนที่ใกล้ชิดกันเป็นกลุ่ม ไม่มีรั้วกันเขตอย่างชัดเจนนอกจากแนวต้นไม้ พอดคะเนได้ว่าเป็นบริเวณบ้านของใคร บ้านเก่าเป็นบ้านไม้มีรูปทรงแบบปั้นหยา บ้านที่ก่อสร้างใหม่ในสมัยนี้เป็นบ้านคอนกรีต มีรูปทรงแบบต่างประเทศ และมีการสร้างห้องแถวเพื่อทำการค้าหรือให้เช่า แต่ก็ไม่มีผู้ใดเช่า เพราะชาวบ้านมีบ้านและที่ดินเป็นของตนเองอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ของประชากรทั้ง 3 หมู่บ้านนี้เป็นเกษตรกร มีอาชีพทำนาและเลี้ยงโค กระบือ หมู เป็ดและไก่ ครอบๆ หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นที่นา มีสวนผักบ้าง แต่ไม่มากนัก ที่จริงแล้วชาวบ้านต้องการปลูกผักมากกว่านี้ แต่ขาดแคลนน้ำ

วิถีคิดในการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มก้อนกันเช่นนี้ก็เพื่อสะดวกต่อการพึ่งพาอาศัยกันทั้งเรื่องของติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยน การจ้างวาน การช่วยเหลือกันในยามเจ็บป่วย การดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินรวมถึงการเรียนรู้สื่อสารระหว่างกัน เหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การเป็นครอบครัวขยาย ซึ่งเมื่อลูกหลานมีครอบครัวใหม่โดยการแต่งงานกัน ก็จะสร้างบ้านอยู่ใกล้ๆ กับพ่อแม่ของตน อันเป็นพื้นที่บริเวณเดียวกัน

ลักษณะของพื้นที่ (ภูมิประเทศ)

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ระดับความสูง 165 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่มีความลาดเทจากทิศตะวันตกไปยังทิศตะวันออก แต่ก่อนบริเวณนี้มีสภาพเป็นป่า มีพันธุ์ไม้ เช่น สะแก เต็ง รัง มะค่า กราด ประดู่ มะเดื่อ หนาด เป็นต้น ส่วนสภาพดินเป็นดินเค็ม น้ำจึงมีรสกร่อย เป็นเขตที่มีอากาศร้อน สภาพแห้งแล้ง แต่ก่อนมีหนองระเริงเป็นแหล่งน้ำของหมู่บ้าน เดิวนั้นมีสภาพดินเค็มเนื่องจากตะกอนดินทับถมมาเป็นเวลานาน ปัจจุบันมีห้วยลำเชียงไกรเป็นสายน้ำสำคัญ แต่อยู่ห่างจากหมู่บ้าน มีสระน้ำ ชื่อ สระหนองกรด มีสภาพดินเค็มขาดการดูแลเช่นกัน

การคมนาคมและสาธารณูปโภค

มีถนนลาดยางสายโนนสูง-โนนไทยเป็นถนนสายสำคัญเพียงสายเดียวผ่านกลางชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ส่วนภายในหมู่บ้านนั้นมีถนนคอนกรีต สำหรับการเดินทาง มีรถโดยสารประจำทางผ่านน้อยมาก โดยปกติจะมีเที่ยวเช้าและเที่ยวเย็น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีรถจักรยานยนต์ รถยนต์บรรทุกทุกมีจำนวนน้อยเป็นรถบรรทุกเล็ก เมื่อจะเข้าตัวเมืองชาวบ้านก็จะอาศัยกันทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ มีน้ำประปาหมู่บ้าน มีโรงเรียนคอนท้าววิทยาเป็นโรงเรียนระดับอนุบาลจนถึงมัธยมต้น มีศูนย์ดูแลเด็กเล็ก¹ สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองปราสาท มีวัดในศาสนาพุทธ 2 วัด คือ วัดคอนท้าวและวัดโนนตากกลาง มีสถานีนามัยประจำตำบลอยู่กลางชุมชน

2. สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของชุมชน

จำนวนประชากร

บ้านโนนตากกลางมีครัวเรือน 120 ครัวเรือน (โดยประมาณ)² ประชากรทั้งหมด 671 คน ชาย 319 คน หญิง 352 คน

บ้านคอนท้าวมีครัวเรือน 241 ครัวเรือน (โดยประมาณ) ประชากรทั้งหมด 1274 คน ชาย 645 คน หญิง 629 คน

บ้านคอนทอนมีครัวเรือน 72 ครัวเรือน (โดยประมาณ) ประชากรทั้งหมด 380 คน ชาย 178 คน หญิง 202 คน

รายได้ประชากร

ชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนาปลูกข้าว แต่พื้นที่ที่สามารถทำนาได้เพียง 1 ครั้ง เป็นข้าวนาหว่าน และในขณะเดียวกันก็เลี้ยงโค กระบือ หมู เป็ดและไก่ด้วย เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาภาระก็จะเบาลง ประชาชนหนุ่มสาวก็จะเข้าเมืองทำงานรับจ้างหรือเป็นกรรมกรตามโรงงาน ชาวบ้านจะทำงานกันตลอดปี จากการสนทนากับชาวบ้านพบว่าเหตุที่ต้องทำงานหนักกันมากขึ้นนั้นเป็นเพราะภาระหนี้สินและความต้องการสินค้าบางอย่างเพิ่มขึ้น ต่างจากสมัยก่อนที่ชาวบ้านจะทำงานเฉพาะช่วงฤดูทำนาเท่านั้น

รายได้เฉลี่ยของประชากรในหมู่บ้านคำนวณต่อปีในแต่ละครอบครัว โดยสรุปรวมทั้งหมดประมาณ

¹ แต่ก่อนศูนย์เด็กเล็กอยู่ในสังกัดกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

² จำนวนครัวเรือนไม่แน่นอนเนื่องจากบ้านอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง

ตารางที่ 1 แสดงรายได้ประมาณการของครัวเรือน/ปี

รายได้ (บาท)	โนนตากกลาง (ครัวเรือน)	ดอนท้าว (ครัวเรือน)	ดอนหนาด (ครัวเรือน)	รวม (ครัวเรือน)
1,000-5,000	5	5-6	2	12-13
5,001-10,000	35	5-6	10	55-56
10,001-20,000	40	120	26	186
20,001-30,000	25	85	21	131
30,001-50,000	8	10	8	26
50,001-100,000	7	2-3	5	14-15

จะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรต่อครอบครัวส่วนใหญ่ยังต่ำ เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น ผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับต่อน้อย แต่ค่าใช้จ่ายในการผลิตมีต้นทุนสูง บางปีประสบภาวะขาดทุนเนื่องจากฝนคลาดเคลื่อนไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือแมลงศัตรูพืชลงประชาชนในชุมชนจึงจำเป็นต้องกู้เงินทุนจากแหล่งต่างๆ เพื่อใช้ในการยังชีพและดำเนินการผลิต เรียกได้ว่าทุกครอบครัวเป็นหนี้กันโดยถ้วนหน้า³

ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่ มี พ่อ-แม่-ลูก เคารพกันตามลำดับ มีพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัว ผู้ชายเป็นผู้รับผิดชอบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตทางการเกษตรนั้นสมาชิกทั้งครอบครัวจะช่วยกัน ทุกคนเป็นแรงงานที่สำคัญ สามีและภรรยาจะทำนาคู่กัน เด็กๆ เองหากไม่ได้ไปโรงเรียนก็จะไปช่วยทำนاب้าง เลี้ยงสัตว์บ้าง เด็กๆ ทุกคนในครอบครัวถูกอบรมสั่งสอนให้ทำงานตั้งแต่ยังเป็นเด็ก การแบ่งหน้าที่ในครอบครัวเป็นไปตามระเบียบประเพณี มีการแบ่งงานกันทำบางอย่าง เช่น ผู้ชายไปหาปลา ส่วนผู้หญิงจะเป็นฝ่ายประกอบอาหาร

ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านหรือเพื่อนบ้าน ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีนามสกุลเดียวกันจำนวนมาก หากใครมีครอบครัวใหม่หรือแต่งงานก็จะแยกครอบครัวไปอยู่ตามลำพัง โดยการสร้างบ้านใหม่อยู่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจเป็นบริเวณที่ดินของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชายก็ได้ อาจเป็นบริเวณเดียวกับบ้านของพ่อ-แม่ทั้งของฝ่ายหญิงหรือฝ่ายชาย ส่วนผู้นำของหมู่บ้านอย่างเป็นทางการนั้น

³ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยและจากข้อมูลของกรรมการกองทุนหมู่บ้านโนนตากกลาง บ้านดอนท้าว และบ้านดอนหนาด

คือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งก็เป็นตัวแทนของเครือญาตินั่นเอง ส่วนผู้นำทางศาสนาและจิตวิญญาณ คือ พระ ผู้นำทางกิจกรรมสาธารณะ ใน 3 หมู่บ้านนี้มีมากมาย เช่น กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มเลี้ยงปลา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติหรือเพื่อนบ้านหรือคนที่มีบ้านใกล้เคียงกันนั้นก็เหมือนหมู่บ้านคนไทยทั่วไป เมื่อใครมีอะไรเหลือกินเหลือใช้ก็จะแบ่งปันกันไป ทั้งนี้ไม่เพียงเพราะสัมพันธ์เป็นญาติพี่น้องกันเท่านั้น แต่เพื่อเป็นสัญลักษณ์สื่อสารถึงความเป็นมิตรกันด้วย อันอาจนำมาซึ่งความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อยามเดือดร้อนลำบากที่ต้องการความช่วยเหลือ ทั้งความจำเป็นทั่วไปและความจำเป็นเฉพาะ เช่น การขอแรงกันไปช่วยทำนา⁴ การขอโดยสารรถเพื่อไปสู่ตัวเมืองหรือจ้างเหมาบรรทุกพืชผลทางการเกษตรในราคาถูก เป็นต้น แต่ปัจจุบันปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ลดน้อยลง เนื่องด้วยสาเหตุหลัก คือ ระบบเงินตราเข้ามาแทนที่ความเชื่อมความสัมพันธ์แบบเดิมอย่างเต็มรูปแบบ ระบบการใช้เงินตรานั้นไม่จำเป็นต้องทำติดต่อกันก็สามารถได้รับผลประโยชน์ที่สะดวกและรวดเร็วกว่าการเกื้อกูลกันแบบเดิม เงินตราทำให้คนแปลกหน้าที่มาจากถิ่นอื่นก็สามารถได้รับสินค้าและบริการได้เหมือนกับคนในชุมชนทั่วไป⁵

ความสัมพันธ์กับชุมชนนอกหมู่บ้านของชาวบ้านในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 หมู่บ้านนั้น พบว่ามี การเชื่อมความสัมพันธ์ทางครอบครัว เช่น การไปแต่งงานกับคนนอกหมู่บ้าน ก็จะมีการไปมาหาสู่กัน หรือเชื่อมความสัมพันธ์กันด้วยอาชีพที่ต้องอาศัยพึ่งพิงกัน เช่น การไปซื้อของจากหมู่บ้านอื่นหรือชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นนำสินค้ามาขาย การซื้อขายมูลสัตว์เพื่อนำไปผลิตปุ๋ยอินทรีย์ของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจักษ์ เป็นต้น อย่าง เชื่อมความสัมพันธ์กันด้วยศาสนา เช่น งานบวช งานศพหรือศาสนพิธีต่างๆ เชื่อมความสัมพันธ์ด้วยประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีสงกรานต์ เชื่อมความสัมพันธ์กันด้วยกีฬา เช่น กีฬาระหว่างโรงเรียน เป็นต้น การเชื่อมความสัมพันธ์ที่เป็นปรากฏการณ์ใหม่ ก็คือ การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเดียวกัน ภาพปรากฏก็คือ ชาวบ้านเกิดการแบ่งกลุ่มใหม่นอกเหนือจากบริบทการแบ่งกลุ่มโดยพื้นที่ ทำให้ชาวบ้านแต่ละคนรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคการเมืองใด (ใครเป็นพวกใคร) ข้อที่น่าสังเกตคือ ปรากฏการณ์นี้เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนถูกแบ่งออกเป็นฝักเป็นฝ่าย⁶ จนอาจเรียกได้ว่าความสัมพันธ์ของชุมชนแตกสลายลงเมื่อมีการเลือกตั้งทุกครั้งทุกระดับ บางครั้งหลังจากเลือกตั้งเสร็จสิ้นลง ความสัมพันธ์ก็ไม่กลับคืนมา⁷

⁴ การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบนี้ เรียกว่า เอาแรงหรือลงแขก

⁵ ความเห็นนี้สรุปมาจากการสนทนาทั่วไปกับคนแก่ในชุมชน

⁶ การแบ่งกันเป็นฝักเป็นฝ่ายดังกล่าวนี้ มีผลต่อการเลือกปฏิบัติในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

⁷ ข้อสรุปจากการสนทนาทั่วไปกับชาวบ้านและคณะกรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท

อาชีพหลักและอาชีพเสริมของประชากร

เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบและมีปริมาณน้ำฝนประจำปีพอสมควร ดังนั้นพื้นที่ทั้งหมดใน 3 หมู่บ้านจึงเหมาะสมที่จะเป็นพื้นที่ทางเกษตรกรรม ทำนาข้าวและทำสวน เลี้ยงโค กระบือ หมูและเป็ดไก่ สภาพทางภูมิศาสตร์มีลักษณะคล้ายคลึงกับพื้นที่ทางภาคอีสาน โดยทั่วไป บางปีฝนอาจไม่ตกตามฤดูกาล ข้าวที่ปลูกไว้ก็จะได้รับความเสียหาย

ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกสบายขึ้น ชาวบ้านจำนวนหนึ่งซึ่งอยู่ในวัยหนุ่มวัยสาวไปทำงานโรงงานในเมืองแบบไป-กลับ ตอนเช้าจะมีรถโดยสารขนาดใหญ่มารับ ตอนเย็นก็จะมาส่ง บางคนไปทำงานรับจ้างหรือเป็นกรรมกรในภาคกลาง เช่น จังหวัดสมุทรปราการและกรุงเทพมหานคร บ้างก็มีอาชีพรับจ้างอิสระ ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านบางคนรับจ้างมาเย็บเป็นเสื้อหรือกางเกง ซึ่งเรียกกันว่า “เสื้อโหล” นอกจากนี้มีโรงงานผลิตวัสดุก่อสร้างแห่งหนึ่งมาจ้างให้ชาวบ้านเหมามาคลวดโครงสร้างเหล็ก คิดเหมาจ่ายเป็นกิโลกรัม เป็นอีกหนึ่งงานหนึ่งซึ่งมีเป็นประจำ

ผู้ที่มีการศึกษาสูงจะไม่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน นอกจากข้าราชการครูบางคนเท่านั้นที่เป็นคนท้องถิ่น ส่วนใหญ่แล้วก็จะไปรับราชการต่างถิ่นหรือไปทำงานต่างประเทศก็มี ปัจจุบันจึงพบว่าการทำนาเป็นภาระหน้าที่ของผู้สูงอายุหรือผู้ที่มิอายุ 40 ปีขึ้นไป ซึ่งจบการศึกษาระดับประถม 4 จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ภายหลังจากประเทศไทยเกิดภาวะเศรษฐกิจถดถอยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา ประชาชนบางส่วนที่ไปทำงานรับจ้างอยู่ในเมืองตามโรงงานต่างๆ ประสบปัญหาโดยทั่วกัน บางคนถูกปลดออกจากการงาน บางคนลาออกเพราะรายได้หรือเงินเดือนถูกปรับลดลง จึงกลับมาทำการเกษตร ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำให้มีแรงงานในครัวเรือนเพิ่มขึ้น

แต่กระนั้นก็ตามบางครอบครัวที่ทำนาในพื้นที่ขนาดใหญ่ จำเป็นต้องจ้างแรงงานมาเพิ่ม บางครอบครัวที่มีโอกาสกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ต่างๆ ก็จะจัดหาซื้อเครื่องมือทางการเกษตรที่ทันสมัย เช่น เครื่องยนต์ไถนา รถยนต์เพื่อการเกษตร หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “อีแต๋น” เป็นต้น

เมื่อคราวที่กองทุนหมู่บ้าน (หนึ่งตำบลหนึ่งหมู่บ้าน) ซึ่งเป็นโครงการของรัฐบาลภายใต้การบริหารงานของนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เมื่อกรรมการกองทุนหมู่บ้านใน 3 หมู่บ้านได้เริ่มปล่อยให้สมาชิกกู้เงินไปเพื่อเป็นทุนในการผลิตนั้น วัตถุประสงค์ของผู้กู้แต่ละคนได้แปรเปลี่ยนไปตามความจำเป็น จากการสนทนากับกรรมการกองทุนหมู่บ้านทั้ง 3 กองทุนพบว่าเงินที่สมาชิกกองทุนกู้ไปนั้น บางคนนำไปใช้หนี้รายทุนเงินกู้เจ้าเดิม (เปลี่ยนเจ้าหนี้มาเป็นหนี้

* เจ้าของที่ดินบางคนไม่ได้ทำนาแล้ว ได้รับการเสนอขอเช่าจากชาวนา การเช่านั้นอาจจะคิดเป็นเงินสดหรืออาจจะคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของผลผลิตทั้งหมดก็ได้แล้วแต่จะตกลงกัน โดยทั่วไปส่วนแบ่งที่ชาวนาจะจ่ายให้เจ้าของที่ดินประมาณ 20 %

กองทุนหมู่บ้านแทน) บางคนนำไปซื้อโทรศัพท์เคลื่อนที่ ไปซื้อรถจักรยานยนต์เงินผ่อน ซึ่งผิดวัตถุประสงค์ แม้ว่าจะไม่ได้มีพฤติกรรมนี้ทุกราย แต่ส่วนใหญ่ก็มีลักษณะนี้

อาชีพทางการเกษตรที่มีมากในหมู่บ้านนอกจากการทำนา ก็คือ การเลี้ยงสัตว์ เลี้ยงกันทุกครอบครัว โดยเฉพาะไก่พื้นเมือง มากหรือน้อยแตกต่างกันตามฐานะและแรงงานที่สามารถจะดูแลได้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเพื่อทดแทนรายได้ที่ไม่แน่นอนจากการทำนา อีกส่วนหนึ่งเพื่อทำให้ครอบครัวมีงานทำตลอดปี

ตารางที่ 2 แสดงปริมาณพื้นที่ทำนาและจำนวนสัตว์เลี้ยงแต่ละประเภทในแต่ละหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	พื้นที่ทำการเกษตร (ไร่)	จำนวนโค (ตัว)	จำนวนกระบือ (ตัว)
โนนตากกลาง	1470	60	42
คอนท้าว	5815	99	46
คอนหาด	1750	79	54
รวม	9035	238	142

ภาพปรากฏจากตารางข้างบนนี้ แสดงให้เห็นถึงความพยายามของชุมชนในการประกอบอาชีพ ทั้งทำนา เลี้ยงสัตว์และรับจ้าง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัวของคนในชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านแล้ว สรุปว่าประชาชนยังอยู่ในฐานะยากจน รายได้ที่ได้มาไม่เพียงพอต่อการยังชีพ จึงไม่แปลกที่ทุกครอบครัวจะมีหนี้สินกันทั้งนั้น

การรวมกลุ่มของประชาชน

มีกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

บ้านโนนตากกลาง

สหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจักษ์

กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ยชีวภาพ

กลุ่มผู้ผลิตสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

บ่อเลี้ยงปลา

กลุ่มส่งเสริมทำขนมจีน

กลุ่มทำหมี

กลุ่มแม่บ้านทำขนม-หัตถกรรม

กลุ่มเงินแสน

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านโนนตากกลาง

กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา

บ้านคอนท้าว

กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ธนาคารข้าว

บ้านคอนหาด

กลุ่มทอเสื่อ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน

กองหนุนเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ

กลุ่มเงินแสน

ข้อสังเกตที่ผู้วิจัยพบ ก็คือ กลุ่มแต่ละกลุ่มใน 3 หมู่บ้านจะเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างดี เหมือนเป็นองค์กรเดียวกัน ในความรู้สึกของชาวบ้านแต่ละคนนั้นล้วนรู้สึกรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน กลุ่มต่างๆ จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่ต้องถูกแยกไปตามพื้นที่เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อเหตุผลเฉพาะ เช่น การจัดการกลุ่มขนาดเล็กจะมีความคล่องตัว การจัดสรรงบประมาณ (ในกรณีที่เป็นหน่วยงานราชการมาจัดตั้ง หรือ กองทุนเพื่อสังคมสนับสนุน) และที่สำคัญ คือ การกระจายการสร้างความเป็นผู้นำจากการได้มีโอกาสบริหารกลุ่ม เป็นต้น

ถึงกระนั้นก็ดี กรรมการกลุ่มบางคนได้รับเลือกให้เป็นกรรมการกลุ่มอื่นๆ อีกหลายกลุ่ม กรรมการบางคนเป็นกรรมการทุกกลุ่มก็มี เป้าหมายที่ต้องการสร้างภาวะผู้นำให้เกิดการกระจายตัว เพื่อสร้างหรือเพิ่มความสามารถของสมาชิกในกลุ่มต่างๆ จึงเป็นปัญหาชะลอตัว ก็เนื่องมาจากการแต่งงานกรรมการกลุ่มที่มีการกระจุกตัวเช่นนี้

กลุ่มบางกลุ่มมีบทบาทมาก บางกลุ่มมีบทบาทน้อย กลุ่มที่เกี่ยวกับการเงิน จะมีสมาชิกมาก เพราะสมาชิกต้องการใช้เงิน กลุ่มบางกลุ่มล้มไป เนื่องจากกิจกรรมไม่สามารถต่อเนื่องได้ เช่น กลุ่มทำขนมจีน เป็นต้น ที่ต้องล้มเลิกไปเพราะการจัดการและการกระจายสินค้าไม่ดีพอ และอีกประการหนึ่ง ก็คือ การแข่งขันสูง เพราะมีเอกชนหลายรายดำเนินการผลิตขนมจีนจำหน่าย กลุ่มบางกลุ่มมีวัตถุประสงค์ดี แต่กรรมการแต่ละคนมีงานอื่นๆ มากมายจนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมของกลุ่มให้ต่อเนื่องได้ บางกลุ่มสมาชิกไม่เห็นคุณค่าอาจเนื่องมาจากลักษณะที่เป็นนามธรรมสูงเกินไป ไม่ได้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตโดยตรงของชาวบ้านหรือเพราะไม่สามารถสื่อสารกันได้ระหว่างผู้ก่อตั้งกลุ่มกับสมาชิกหรือชาวบ้านทั่วไป จึงถูกละทิ้งไปก็มี ดังนั้น การจัดการใดๆ ที่จะเกิดขึ้น อาจต้องพิจารณาถึงความเรียกร้องต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก จึงจะได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากชาวบ้าน

ปัญหาและความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน

ปัญหาเศรษฐกิจ

ทางด้านอาชีพเกษตรกรรม

ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรสูง

ราคาผลผลิตต่ำ ปุ๋ยราคาแพง น้ำมันแพง

ค่าครองชีพสูง (ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนสูง) สินค้าอุปโภค-บริโภคมีราคาแพง

หนี้สิน (ไม่มีรายรับเหลือพอที่จะใช้หนี้) ขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ

เมื่อวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนแล้วจะพบว่าเป็นปัญหาที่สืบเนื่องกันมาช้านาน นับตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการกระตุ้นและโฆษณาชวนเชื่อให้ชาวนา ระดมกันผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ เพราะสภาพแวดล้อมต่างๆ พื้นตัวไม่ทัน ชาวนาเร่งการผลิตเพื่อให้ขายได้มากๆ ก็จำเป็นต้องใส่ปุ๋ย โดยเฉพาะปุ๋ยเคมี ระบบธรรมชาติถูกทำลาย ศัตรูพืชเกิดขึ้นทั้งวัชพืชและสัตว์ โดยเฉพาะแมลงต่างๆ นายบรรจง จงรับกลาง ผู้ใหญ่บ้าน โนนตากกลาง เล่าว่าเมื่อก่อนไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ก็ได้ข้าวที่มีผลผลิตต่อปีสูงกว่าทุกวันนี้ที่ต้องใช้ทุกอย่าง ต้นทุนการผลิตจึงสูงขึ้น ชีวิตของชาวนาเสี่ยงทุกปี หากไม่เจอฝนทิ้งช่วงจน ไร่เนาเสียหายก็อาจจะเจอกับโรคหรือแมลง เช่น เมื่อปี พ.ศ.2538 ตักแตนป่าทั้งกำลังกินข้าวจนเสียหายหมด

แม้ว่าทุกครอบครัวจะทำนา แต่ผู้วิจัยพบว่ายังมีชาวบ้านไปซื้อข้าวสารจากร้านค้า สอบถามทางร้านค้าของนายมนัส มันจ่ากลางได้ความว่า ชาวนาเองทำนาก็ไม่พอกิน เพราะบางคนเหลือที่นาเพียงเล็กน้อย เนื่องจากต้องเสียที่นาจากการขายฝากหรือจากการขายเปลี่ยนมือ

ปัญหาที่มาพร้อมความเจริญ ก็คือ ไฟฟ้า ทุกครอบครัวมีโทรทัศน์ รายการโฆษณาทางโทรทัศน์ได้สร้างค่านิยมใหม่ๆ เกิดขึ้นในหมู่บ้านอย่างมากและหนักหน่วง การกระตุ้นให้เกิดการบริโภคอย่างเกินความจำเป็น เป็นความฟุ้งเฟ้อที่ทำให้เงินตราในชุมชนหายไป สังเกตได้จากขนมไทย เช่น ขนมน้ำชั้น ขนมห่มอแก ขนมหักบัว ฯลฯ ไม่มีขายในหมู่บ้านอีกต่อไป เด็กๆ ชอบซื้อ โปเต้ เลย์ (มันฝรั่งทอด) ร้านก๋วยเตี๋ยวถูกแทนที่ด้วยบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เช่น มาม่า ไวไว และยำยำ ขนมหักถูกแทนที่ด้วยพิซซ่าซึ่งเมื่อใครได้เข้าไปในเมืองก็จะซื้อมา เพราะถือเป็นเรื่องทันสมัยและก็จะกระทำเลียนแบบกัน ผู้วิจัยเดินไปตามกระท่อมปลายนา (เถียงนา) ยังเคยพบอาหารประเภทเร่งด่วนแฮมเบอร์เกอร์ ยี่หื้อ แม็คโดนัลด์ ห้อยอยู่ใต้หลังคาแฝก อาจจะเป็นของฝากจากลูกหลานที่เข้าไปทำงานในเมืองก็ได้ ผู้วิจัยไม่ได้พบกับเจ้าของอาหารดังกล่าวจึงไม่ทราบที่มา

ปัญหาสังคม

ปัญหาคนว่างงาน

การอพยพแรงงาน

ปัญหาสุขภาพจิต

ปัญหาศีลธรรมเสื่อม

ความแตกแยกของประชาชนทางการเมือง

ปัญหาสังคมเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงต่อเนื่องมาจากปัญหาอื่นๆ และตัวมันเองก็เป็นปัญหาของปัญหาอื่นๆ อีกเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาคนว่างงาน ที่จริงแล้วในชนบทยังต้องการแรงงานอีกจำนวนมาก ต้องการความคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ๆ ที่จะกลับไปช่วยกันทำที่นา พื้นที่ทางการเกษตร ก่อให้เกิดมูลค่าและมูลค่าเพิ่ม (จากการแปรรูปในทุกระดับ) แต่ปรากฏว่าเมื่อนักเรียนนักศึกษาเรียนสูงขึ้นไป ก็จะหนีออกจากท้องถิ่นไปสู่โรงงาน โดยคาดว่าจะได้รับค่าจ้างที่แน่นอน มีรายได้ค่อนข้างชัดเจนกว่าการทำนา และไม่เสี่ยงต่อการขาดทุน เพราะไม่ต้องกลัวว่าฝนจะมากหรือน้อย ฝนตกตามฤดูกาลหรือไม่ และการทำงานในโรงงานสะดวกสบาย ไม่ต้องตากแดดตากฝน แต่เขาเหล่านั้นก็ต้องไปแย่งตำแหน่งงานกับผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกันอีกจำนวนมหาศาล โอกาสไม่ได้เป็นของทุกคน

การเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนฐานของการแข่งขันแย่งชิงตำแหน่งกัน เป็นระบอบการเมืองที่เน้นการแสวงหาอำนาจ ผู้ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งในทุกระดับ ตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เป็นระบบอุปถัมภ์ที่ผู้สมัครแต่ละคนจะต้องหาพรรคพวกให้ได้มากที่สุดและมีศักยภาพในท้องถิ่นมากที่สุด (อาจหมายถึงอิทธิพล) นั่นหมายถึง ความแตกแยกของความสัมพันธ์ในแบบเพื่อนพ้องและเครือญาติในชุมชน ในชุมชนพื้นที่วิจัยเองก็ไม่ต่างจากที่อื่นๆ ในละแวกใกล้เคียงกัน ยังไม่ถึงขั้นวิกฤติ แต่ก็ทำให้เกิดกิจกรรมที่เกิดขึ้นมักไม่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในชุมชนเท่าที่ควร เนื่องจากไม่ใช่พรรคหรือพวก (ในนิยามทางการเมือง) ของตน

ปัญหาการปกครอง

บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นน้อย

บทบาทของชุมชนในการปกครองดูแลพึ่งตนเองน้อย

บทบาทการส่งเสริมและพัฒนารองการเมืองภาคประชาชนมีน้อย

ผู้วิจัยพยายามสอบถามและชวนสนทนาเรื่องการเมืองกับผู้นำชุมชนและแม้แต่ชาวบ้านเองพบว่า มีความสนใจการเมืองในระดับวิพากษ์ต่ำ ส่วนใหญ่จะสนใจชมรายการโทรทัศน์ที่เป็นเรื่องบันเทิง ความสนใจการเมืองจะมีขึ้นเป็นประเด็นสนทนาในช่วงที่มีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ความชื่นชอบทางการเมืองจะตกอยู่ในกระแสประชานิยมที่รัฐบาลสร้างขึ้น

ผู้นำในชุมชนทางการเมืองเองก็ไม่ได้สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเมือง สภาพทั่วไปของชุมชนจึงอยู่ในลักษณะของผู้ตาม

การเมืองในระดับต่างๆ นั้น ชาวบ้านคิดว่าเป็นเรื่องของนักการเมือง ตนเองมีหน้าที่ไปลงคะแนนเลือกตั้งเท่านั้น บทบาทอื่นๆ หรือกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่มี ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนเองไม่มีประวัติการต่อสู้การดิ้นรนทางการเมืองมาก่อน และอาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนไม่มีนักเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน

ปัญหาสุขภาพอนามัย

ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริโภคอาหาร

ขาดความรู้เรื่องโรคติดต่อ

ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาดินเค็ม

ปัญหาน้ำเค็ม

ปัญหาป่าชุมชนซึ่งเคยมีแล้วหมดไป

ชุมชนขาดจิตสำนึกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาด้านวัฒนธรรม

ประเพณีวัฒนธรรมเก่าสูญหาย

วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในชุมชน

ศีลธรรมเสื่อม

ขาดผู้นำด้านคุณธรรม

ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ถนนในหมู่บ้านไม่สะดวก

น้ำประปาไม่พอใช้

ไฟฟ้าเพื่อการเกษตรไม่อำนวย

โทรศัพท์พื้นฐานไม่เพียงพอ

สวัสดิการสังคมมีน้อย

การค้นหาปัญหาของชุมชนใน 3 หมู่บ้าน เกิดจากการระดมความคิดเห็นของผู้นำและประชาชนบางส่วน แต่สิ่งที่เป็นจริงก็คือ ขาดความรู้ในการเชื่อมโยงปัญหาและค้นให้พบความจริง เพื่อจะเคลื่อนปัญหานั้นไปสู่การแก้ปัญหาหรือกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบ

ความเรียกร้องต้องการของประชาชน^๑

ด้านเศรษฐกิจ

ด้านการเกษตร ต้องการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีการขุดลอก ขยายหรือจัดหาแหล่งน้ำทำโครงการทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ

ด้านการพัฒนารายได้ พัฒนาอาชีพหลัก ส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ ทำไร่นาสวนผสม ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ปลูกพืชผสมผสาน เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต ตั้งโรงสีตำบล ฉางข้าว ตำบล ส่งเสริมการแปรรูป

การพัฒนาอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงโค เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงปลา ฯลฯ การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ทำหมี่ ทำขนมจีน ทำขนม

ต้องการเงินทุนในการประกอบอาชีพหลัก อาชีพเสริม

ต้องการแปรรูปผลผลิตภาคเกษตรเอง

ด้านสังคม

ต้องการให้มีงานทำในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องไปทำงานที่อื่น

ต้องการให้ช่วยอบรมต่อต้านยาเสพติด

ให้มีการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมในชุมชนให้มากขึ้น เพิ่มบทบาทให้วัดได้ช่วยทำกิจกรรม

ต้องการให้ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและผู้นำหมู่บ้านสามัคคีกัน

ด้านการปกครอง

ต้องการมีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน

ต้องการให้ช่วยส่งเสริมแนวทางพึ่งตนเองให้กับชุมชน

ต้องการให้มีการจัดอบรมเรื่องกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญภาคประชาชน ให้ประชาชนได้มีส่วนรับรู้เรื่องราวต่างๆ

ด้านสุขภาพอนามัย

ต้องการให้มีน้ำดื่ม-น้ำใช้ที่สะอาด

ต้องการให้มีการจัดอบรมเรื่องการผลิตอาหารสะอาด การบริโภคสะอาด โทษของการบริโภคอาหารที่มีสารพิษเจือปน เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจและมีจิตสำนึกที่ตรงร่วมกัน

อยากให้มีการรณรงค์และอบรมให้รู้จักโรคที่เกิดจากสัตว์ เช่น โรคฉี่หนู ไข้เลือดออก

อยากให้มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพคนชรา

^๑ ผู้วิจัยได้คัดลอกมาจากแผนแม่บทของชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ต้องการให้มีการส่งเสริมโครงการเกษตรอินทรีย์ตำบลเมืองปราสาท เพื่อพัฒนาดินให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของพืช

ต้องการให้มีการพัฒนาแหล่งน้ำและการพัฒนาคุณภาพน้ำด้วย

ต้องการให้มีการปลูกป่าชุมชนในพื้นที่สาธารณะและสนับสนุนให้ปลูกป่าในที่นาหรือตามคันนา ตามถนน วัด โรงเรียน ในหมู่บ้าน

ต้องการให้มีการอบรมและรณรงค์การสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาดิน น้ำ ป่า

ต้องการให้ทุกกลุ่มองค์กรในชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการวางแผนพัฒนาและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ต้องการให้มีการรณรงค์ต่อต้านวัฒนธรรมตะวันตกที่ทำให้วัฒนธรรมของชุมชนหายไป

ต้องการให้วัดและโรงเรียนช่วยเพิ่มเติมหลักสูตรการอบรมศีลธรรม-จริยธรรมให้มากขึ้น

ต้องการให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการนำคุณธรรมสู่ชุมชน

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ต้องการให้ดูแลถนนภายในหมู่บ้าน

ต้องการให้พัฒนาคุณภาพน้ำประปาในฤดูแล้ง

ต้องการให้ส่งเสริมระบบไฟฟ้าเพื่อการเกษตร

ต้องการให้วัด บ้าน โรงเรียนทำงานร่วมกัน

ต้องการให้มีโทรศัพท์พื้นฐานตามครัวเรือน

ความเรียกร้องต้องการของประชาชนที่คณะกรรมการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนี้ จะเห็นได้ว่าครอบคลุมประเด็นปัญหาทุกอย่างที่ปรากฏในชุมชน มีปัญหาต่อไปว่า หากจะมีการดำเนินการตามคำเรียกร้องดังกล่าว บางอย่างอาจดำเนินการได้ทันที บางอย่างหน่วยงานของรัฐเข้ามาส่งเสริมหรือให้ความรู้ได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ หรืออันตรายจากการบริโภคอาหารที่เจือปนสารเคมี เป็นต้น หน่วยงานสาธารณสุขอาจทำได้ระดับหนึ่ง

สิ่งที่จะต้องคิดต่อไปก็คือ ความเรียกร้องต้องการบางอย่าง รัฐเองไม่สามารถทำได้ เช่น วัฒนธรรมประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป การเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตกที่คณะกรรมการจัดทำแผนคิดว่าเป็นปัญหาของชุมชน หรือเรื่องของการกระบวนกรมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมือง เพราะรัฐเองก็กลัวเรื่องนี้จะนำปัญหามาสู่ความไม่มั่นคงของอำนาจรัฐ

กระนั้นก็ดี มีความพยายามของผู้นำบางคนในชุมชนที่จะจัดการปัญหาเหล่านี้ด้วยตัวเอง โดยสัมพันธ์หรือหวังพึ่งรัฐเท่าที่จะให้ได้ ตัวอย่างบุคคลเช่นนี้ คือ พระสมุห์สุรพงษ์ ปลั่นจิตโต

แต่ข้อจำกัดของพระสงฆ์ทำให้การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงปัญหานั้นไม่สะดวก ข้อดี คือ ชาวบ้านให้ความเชื่อถือ รับฟัง พระสมุห์สุรพงษ์ เองนั้นมีงานมาก ซึ่งหากมีผู้ที่มีความรู้ความสามารถสานต่อแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เคลื่อนไปสู่จุดที่ดีกว่านั้นมีมากกว่านี้ ศักยภาพของชุมชนก็จะสูงขึ้น

หน่วยงานของรัฐในระดับจังหวัดเองได้มองเห็นความพยายามของชุมชนนี้ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลบางเรื่อง จังหวัดได้ติดต่อขอเข้ามามีส่วนร่วมจัดการความเรียบร้อยต้องการบางระดับบางประเด็น เช่น เรื่องการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ ซึ่งชุมชนนี้อาจจะเป็นต้นแบบให้กับทางจังหวัดนำไปขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ได้

ข้อจำกัดของรัฐก็คือ ความต่อเนื่องของการจัดการและไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ที่จะเข้ามาดำเนินงาน

ในที่สุดแล้วชาวบ้านจึงสร้างองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ เข้าทำงานในประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องด้วยตัวเอง อย่างอ่อนหัก เชื่องช้า แต่ดูเหมือนจะมีความหวัง

3. กิจกรรมของกลุ่มที่เป็นแกนนำในการจัดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

เดิมนั้นกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาท เป็นกลุ่มที่ริเริ่มโดยพระสมุห์สุรพงษ์ ปัตนินจิตโต ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดโนนตาลกลาง เป็นผู้ที่ถือกำเนิดในหมู่บ้านนี้ ก่อนบวชนั้นพระท่านจบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา พระสมุห์สุรพงษ์มีศิลปะในการจูงใจคนและวางแผนโครงการต่างๆ พระมีความมุ่งมั่นในการที่จะรวมชาวบ้านจัดตั้งเป็นกลุ่มเพื่อจัดการปัญหาเศรษฐกิจของแต่ละคนในชุมชนให้พ้นจากภาระหนี้สินและสภาพความยากจน โดยแรกเริ่มนั้นได้ชักชวนผู้ที่เข้าใจปัญหาก่อตั้งสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจำกัดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2543 วัตถุประสงค์หลัก คือ การรวมหุ้นจากชาวบ้านที่เป็นสมาชิกเพื่อให้สมาชิกที่เดือดร้อนจำเป็นกู้ยืมเงินไปประกอบอาชีพ ต่อมาขยายกิจกรรมไปสู่การจัดตั้งกลุ่มอื่นๆ อีก เช่น กองทุนเงินแสน เป็นต้น โครงการต่างๆ เหล่านี้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพหลักให้มั่นคง และส่งเสริมให้อาชีพเสริมเป็นตัวช่วยให้สามารถปลดหนี้หรือลดหนี้สินลงได้ในระยะเวลาที่รวดเร็วและเป็นไปได้ มีโครงการที่ดำเนินการไปแล้ว เช่น โครงการกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา โครงการส่งเสริมทำขนมจีน โครงการกลุ่มแม่บ้านทำขนม-หัตถกรรมและโครงการผลิตสมุนไพรสำเร็จรูป กิจกรรมดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF)

สมาชิกของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทจำกัดมีจำนวน 214 คน ขณะนี้กำลังคิดตั้งเครื่องอัดเม็ดปุ๋ยอินทรีย์ ซึ่งผลิตเพื่อจำหน่ายจ่ายแจกให้สมาชิกและบุคคลทั่วไปนำไปใช้

นอกจากนี้ทางกลุ่มกำลังก่อสร้างโรงเรียนการเกษตร¹⁰ เพื่อสอนให้ชาวนาได้เรียนรู้การทำเกษตรทางเลือก

4. ประสบการณ์ด้านระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ด้วยคำบอกเล่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้มาแต่กำเนิด ซึ่งพบเห็นหรือเคยปฏิบัติในระบบการแลกเปลี่ยน หมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านนี้มีประเพณีและวัฒนธรรมเดียวกัน เนื่องจากเป็นหมู่บ้านเดิมที่ขยายตัวตามจำนวนครัวเรือนและประชากร รูปแบบการแลกเปลี่ยนที่ปรากฏมี 2 ลักษณะ คือ

การแลกเปลี่ยนอย่างเป็นทางการ โดยใช้เงินตรา และการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของกับสิ่งของ ซึ่งสิ่งของดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันหรือเหมือนกัน เช่น ไก่แลกกับข้าวสารจำนวนหนึ่ง หรืออาจจะเป็นอาหารอย่างหนึ่งกับอาหารอีกอย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง คือ การแลกเปลี่ยนแบบไม่ใช้เงินตราหรือแบบไม่เป็นทางการ (แต่เป็นพิธีการ) คือ การแลกเปลี่ยนแรงงาน ตัวอย่างเช่น นาย ก. ไปช่วยนาย ข. ทำนาเป็นเวลา 3 วัน เมื่อถึงคราวที่นาย ก. ต้องการให้ช่วยทำนา นาย ข. ก็จะไปช่วยนาย ก. เป็นเวลา 3 วันเช่นกัน ส่วนเรื่องเวลาที่ต้องไปช่วยกันนั้นไม่ได้ถือเป็นเรื่องสำคัญ แต่จะไปช่วยกันจนกว่าจะเสร็จงาน เมื่อคิดคำนวณเป็นเวลาแล้วอาจมากหรือน้อยกว่าเวลาที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปช่วย

นางสาวกาเรียน เทพจันทร์ ผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็ก แจ้งว่าปัจจุบันยังคงมีประเพณีนี้อยู่ถึงแม้จะไม่มากนัก แต่ก็ยังมีอยู่ เช่นที่บ้านคอนหนาด หมู่ 12 ยังมีการลงแขกทำนาในทุกอย่าง ตั้งแต่ลงแขกไถนา หว่านหรือดำนา เกี่ยวข้าว จนกระทั่งสีข้าว แต่ประเพณีดังกล่าวเป็นเรื่องของเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ได้ได้รับความนิยมเท่าที่ควร

5. วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการภาคสนามและการเตรียมระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

เมื่อวันที่ 6-10 มกราคม พ.ศ.2546 ผู้วิจัยเดินทางไปในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา (ซึ่งเป็นพื้นที่ที่นักวิจัยเคยมีภูมิลำเนาและเคยทำงานในองค์กรพัฒนาเอกชน) และได้เข้าพบกับบุคคลที่คาดว่าจะเป็ประโยชน์ต่อโครงการแลกเปลี่ยนฯ หลายท่าน โดยผู้วิจัยได้แนะนำและอธิบายที่มา รวมทั้งรายละเอียดของโครงการฯ ให้ทราบ พร้อมทั้งรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ปรึกษาและร่วมค้นหาพื้นที่กับนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน อาทิ อาจารย์ปริษา อุตรระกูล (ประธานศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น) นางสาวนลินี กังศิริกุล (ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่น) นายทวิสันต์ โสณานุรักษ์ (รองประธานหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา)¹¹ นางสมพร วงศ์เวชสวัสดิ์ (ประธานชมรมส่งเสริมบทบาทสตรี) นายวีระพล หล้าวงษา (ทนายความและผู้ทำงานเพื่อสังคม)

¹⁰ ขณะนี้โรงเรียนได้หยุดก่อสร้างลงชั่วคราว เนื่องจากทุนก่อสร้างต่อไปไม่มี

¹¹ ตำแหน่งในขณะนั้น ปัจจุบัน นายทวิสันต์ โสณานุรักษ์ดำรงตำแหน่งประธานหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา

นายประเสริฐ โพธิ์ทอง (ทนายความและผู้ทำงานเพื่อสังคม) นายประวิง รอบทะเล (ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ลำตะคองชุมชนมหาชัย) นายฉวีวุฒิ (เจ้าหน้าที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง) นายวุฒิชัย ระจันทร์ (องค์กรพัฒนาเอกชน) ในการเข้าพบแต่ละคนนั้น ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำให้ไปติดต่อกับผู้นำชุมชนหลายชุมชนซึ่งคาดว่าจะสนใจในโครงการแลกเปลี่ยนนี้ๆ ดังนี้

ชุมชนมหาชัย (อยู่ในเขตเทศบาลนครนครราชสีมา) ชุมชนมหาชัยเป็นชุมชนใหม่ที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี ในชุมชนมีกลุ่มอนุรักษ์ลำตะคองซึ่งเป็นศูนย์รวมของคนวัยหนุ่มสาวเพื่อทำงานเป็นอาสาสมัครรักษาลำน้ำและปลูกต้นไม้ นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำให้สมาชิกในชุมชนละเลิกจากอบายมุขทั้งหลายและทำให้เกิดการสะสมทรัพย์เพื่อความมั่นคงทางการเงิน โดยมีนายประวิง รอบทะเลเป็นผู้นำที่ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมทั้งหลายที่ดำเนินอยู่ประสบความสำเร็จอย่างดี ได้รับความสนใจจากหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างมาก ผู้วิจัยเคยมาชุมชนแห่งนี้บ่อยครั้งและเคยร่วมกิจกรรมหลายอย่าง นับได้ว่าเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง แต่เป็นความเข้มแข็งของคนจำนวนไม่มาก ที่ยังไม่กระจายไปยังคนส่วนใหญ่ของชุมชน แม้ว่ากลุ่มสัจจะออมทรัพย์จะมีสมาชิกกว่า 70 คน แต่กลุ่มอนุรักษ์ลำตะคองที่ร่วมทำกิจกรรมอย่างจริงจังนั้นมีไม่เกิน 20 คน ทั้งๆ ที่เป็นคนกลุ่มเดียวกัน ส่วนผู้นำชุมชนที่อยู่ในกำกับของรัฐบาลไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเหล่านี้แต่อย่างใด เนื่องจากเป็นคู่แข่งทางการเมืองในพื้นที่กับนายประวิง รอบทะเลซึ่งเคยแข่งขันกันในการเลือกตั้งระดับชุมชน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ยังมีความเห็นว่าชุมชนมหาชัยเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะดำเนินการแลกเปลี่ยนชุมชนตามโครงการแลกเปลี่ยนฯ อาชีพของประชากรส่วนใหญ่คือ รับจ้าง ข้าราชการ เกษตรกรรม (ปลูกผัก เกษตรกรรมบางคนปลูกผักปลอดสารพิษ)

ชุมชนบัวใหญ่ (อำเภอบัวใหญ่) เป็นอำเภอใหญ่เป็นศูนย์กลางของอำเภอต่างๆ ในละแวกนี้ การคมนาคมสะดวกที่สุด เป็นชุมทางรถไฟ มีทางรถยนต์เชื่อมต่อไปยังอำเภอต่างๆ ผู้วิจัยเคยร่วมงานกับกลุ่มบัวบานและสนิทสนมกันดี (ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะมานานแล้ว นับแต่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516) ผู้วิจัยได้เข้าพบนายวิรัตน์ คำลีอาและนายปริญญา บัญญัติสิน ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มเพื่อร่วมกันค้นหาศักยภาพของกลุ่มและเครือข่ายกลุ่มบัวบานประกอบไปด้วยสมาชิกที่เอาจริงเอาจังในการทำงาน เป็นทั้งนักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน นักกฎหมายและข้าราชการระดับต่างๆ มากมาย กลุ่มบัวบานมีเครือข่ายที่ทำงานในท้องที่อำเภอใกล้เคียง มีสถานีวิทย์ชุมชนเป็นของตนเองและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มองค์กรอื่นๆ ทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่อย่างกว้างขวาง นับว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับอย่างดีในระดับจังหวัด

ชุมชนบ้านโนนตากกลาง (ตำบลเมืองปราสาท อำเภอโนนสูง) นายทวีสันต์ โฉมานุรักษ์ รองประธานหอการค้าจังหวัดนครราชสีมา ได้แนะนำให้ผู้วิจัยไปพบพระสมุห์สุรพงษ์ ปันนิจิตโต เจ้าอาวาสวัดโนนตากกลาง เมื่อผู้วิจัยได้เข้าพบและสนทนาด้วยจึงรู้ว่าเป็นพระนักพัฒนาที่รวบรวมชาวบ้านในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียงให้รวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เมือง

ปราสาท มีกิจกรรมหลัก คือ การแก้ไขปัญหอาชญากรรม เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตทางการเกษตรแบบใช้สารเคมีมาเป็นการเกษตรอินทรีย์ กำลังก่อตั้งโรงงานผลิตปุ๋ยชีวภาพของตนเอง ผลิตยาสมุนไพรใช้ในหมู่บ้านและส่งจำหน่ายหลายชนิด กลุ่มมีศักยภาพในการแสวงหาภูมิรู้ไปยังแหล่งต่างๆ นำมาประยุกต์ใช้กับกลุ่มตน ปัจจุบันกำลังก่อสร้างโรงเรียนเพื่อเรียนรู้การเกษตร และจะเป็นศูนย์กลางการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนต่างๆ ชุมชนบ้านโนนดากลางจึงเป็นพื้นที่เป้าหมายที่ผู้วิจัยให้ความสนใจเป็นพิเศษ อาชีพของประชากรส่วนใหญ่ทำนา เนื่องจากสภาพพื้นที่ชุมชนนี้แห้งแล้งและไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงมีสภาพยากจน ปลูกพืชผลชนิดอื่นไม่ได้ผล ส่วนคนวัยหนุ่มสาวไปทำงานรับจ้างต่างพื้นที่และไปเรียนหนังสือในเมือง

ชุมชนบ้านโนนคู้ (อำเภอบัวลาย) เป็นชุมชนที่อยู่ในเครือข่ายการประสานงานของกลุ่มบัวบาน มีนายวิรัตน์ คำลือหาญซึ่งเดิมมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านนี้เป็นผู้ประสานงานให้ผู้วิจัยได้รู้จัก ในชุมชนมีการรวมกลุ่มกันตั้งเป็นสหกรณ์โรงสี อาชีพของประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรกรมปลูกข้าวหลายชนิด เช่น ข้าวหอมมะลิ ข้าวเหนียวและข้าวเจ้าทั่วไป เป็นที่น่าสังเกตว่าในชุมชนจะมีจำนวนผู้สูงอายุและเด็กเล็กๆ จำนวนมาก สอบถามได้ความว่าผู้อยู่ในวัยหนุ่มสาวหรือวัยทำงานจะเข้าเมืองใหญ่ไปเรียนหนังสือและทำงานรับจ้างเช่นเดียวกับบ้านโนนดากลาง

สรุปการค้นหาชุมชนที่สนใจและต้องการเข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนมีเพียง 3 กลุ่มเท่านั้น ชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลและแนะนำโครงการฯ ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้นำชุมชนให้ความสนใจกับโครงการฯ ไม่เท่ากัน ดังนี้

1. ชุมชนบ้านโนนดากลาง ผู้นำให้ความสนใจมาก แม้จะยังไม่เข้าใจในเนื้อหาและรายละเอียด ชุมชนต้องการการเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิต จึงแสวงหาหนทางเปลี่ยนแปลงแก้ไข
2. ชุมชนบัวใหญ่ ผู้นำให้ความสนใจมาก และสนใจที่จะเข้าร่วม ชุมชนมีกิจกรรมอื่นๆ อีกมากมาย มีเครือข่ายกว้างขวางในพื้นที่อำเภอใกล้เคียง และที่สำคัญสมาชิกกลุ่มเป็นนักเคลื่อนไหวทางสังคมมาช้านาน
3. ชุมชนบ้านโนนคู้ ผู้วิจัยยังไม่ได้พบกับผู้นำชุมชนที่ยังอยู่ในชุมชนโดยตรง แต่นายวิรัตน์ คำลือหาญซึ่งเคยอยู่ในชุมชนบ้านโนนคู้มาก่อนให้ความเห็นว่าเป็นชุมชนที่สามารถดำเนินโครงการฯ ได้ เพราะมีการรวมกลุ่มตั้งเป็นสหกรณ์โรงสีชุมชน
4. ชุมชนมหาชัย ผู้นำชุมชนให้ความสนใจน้อย เนื่องจากเป็นชุมชนเมือง จึงคิดว่าจะดำเนินโครงการลำบากหรืออาจทำไม่ได้เลย อีกทั้งผู้นำชุมชนก็มีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ อีกมากมาย ประการสำคัญที่สุดก็คือมีผู้นำที่มีบทบาทเพียงคนเดียว

ต่อมาเมื่อผ่านกระบวนการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในแต่ละพื้นที่แล้ว ได้รับความสนใจอย่าง
ดีจากสมาชิกของกลุ่มทุกกลุ่ม แต่มีอุปสรรค ปัญหาและข้อแตกต่างกันหลายประการที่เป็นเหตุให้
ผู้วิจัยเลือกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในที่สุดจึงเหลือชุมชนที่อำเภอโนนสูงแห่งเดียว ตอนแรกพื้นที่ศึกษามี
เพียงหมู่บ้านโนนดากลางเท่านั้น ต่อมาจึงขยายเป็น 3 หมู่บ้าน ด้วยเหตุที่มีพื้นที่ติดกัน คือ
บ้านคอนท้าวและบ้านคอนหนาด ขนาดพื้นที่วิจัยที่ใหญ่ขึ้นไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนิน
โครงการแลกเปลี่ยนฯ แต่อย่างใด

สาเหตุที่แต่ละกลุ่มมีความพร้อมไม่เท่ากันที่จะเริ่มโครงการแลกเปลี่ยนฯ มีดังนี้

กลุ่มอนุรักษ์ลำตะคองชุมชนมหาชัย ไม่ได้ให้ความสนใจโครงการแลกเปลี่ยนฯ เนื่องจาก
ทางกลุ่มเองมีกิจกรรมมากมายและชอบที่จะทำงานร่วมกับราชการมากกว่า

กลุ่มบัวบานเป็นกลุ่มใหญ่ก็จริง แต่ทำงานในเชิงนโยบาย ไม่มีพื้นที่ชัดเจนในการทำงาน
ผู้นำมีศักยภาพ แต่ไม่มีเวลาเนื่องจากมีกิจกรรมกลุ่มมาก ผู้วิจัยจึงจัดลำดับไว้ว่าจะมาดำเนินการต่อ
ในภายหลัง

ผู้วิจัยเลือกชุมชนบ้านโนนดากลาง บ้านคอนท้าวและบ้านคอนหนาดเป็นอันดับแรก
เนื่องจากพบว่าศักยภาพของผู้นำมีมาก และกลุ่มเองก็มีผู้นำหลายคนที่กระตือรือร้น พร้อมทั้งจะ
ดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนฯ

ชุมชนบ้านโนนคู้ ขาดผู้นำที่กระตือรือร้น มีปัญหาการเมืองในท้องถิ่นค่อนข้างสูง
และชาวบ้านเองมีความคิดหวังพึ่งสูง การพึ่งตนเองต่ำ ผู้วิจัยจะประสานงานเป็นพื้นที่เป้าหมาย
ต่อไปในอนาคต

6. การจัดระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

เมื่อผู้วิจัยได้ลงไปดำเนินงานตามกระบวนการที่ได้กำหนดไว้ในพื้นที่ ผู้วิจัยได้จัดประชุม
กรรมการโครงการแลกเปลี่ยนชุมชนหลายครั้ง เพื่อทราบถึงสภาพทั่วไป พิจารณาความพร้อมทั้ง
ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการที่แท้จริงและรวมถึงการประชุมเพื่อสร้างสรรค์รูปแบบ
ในการดำเนินโครงการแลกเปลี่ยนฯ เมื่อผ่านการตัดสินใจแล้ว

แม้ว่าในระยะเริ่มต้นจะมีปัญหาและอุปสรรคเรื่องสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เมืองปราสาท
แต่ละคนมีงานมากจนล้นมือ เนื่องจากเป็นชุมชนต้นแบบในหลายๆ โครงการ สมาชิกทั้งหมดมี
ตำแหน่งทางสังคมกันทั้งนั้น กิจกรรมหลักๆ ของกรรมการกลุ่มก็คือ การประชุม ดังนั้นเมื่อ
โครงการแลกเปลี่ยนฯ ไปนำเสนอให้กลุ่มดำเนินการ จึงประสบปัญหาล่าช้าเสมอ และการนัด
หมายก็เป็นไปอย่างลำบากเนื่องจากกรรมการแต่ละคนจะว่างไม่พร้อมกัน ผู้วิจัยแก้ปัญหาคำด้วยการ
แยกคุยและโทรศัพท์เมื่อต้องการข้อมูลและความคิดเห็น ส่วนเมื่อจะตัดสินใจทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น
จึงต้องจัดให้มีการประชุมอย่างพร้อมเพรียงกันให้ได้

ชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้านนี้เป็นชุมชนที่มีปัญหาเศรษฐกิจค่อนข้างมาก ปัญหาการผลิตที่ค่าใช้จ่ายสูง เป็นเหตุให้ต้องกู้ยืมจากแหล่งต่างๆ มาแก้ไขปัญหาการผลิต และในที่สุดแล้วก็ไม่สามารถชดเชยหนี้สินคืนได้ ทำให้เกิดสภาวะความยากจนลงกว่าเดิม จนทุกคนต้องทำงานมากขึ้น เป็นอาชีพเสริม ชาวบ้านเองรอคอยการแก้ปัญหาจากรัฐในระดับนโยบาย ที่แปรรูปมาเป็นโครงการต่างๆ แต่ปัญหาความยากจนก็ไม่สามารถจะแก้ไขได้

กรรมการกลุ่มเกษตรอินทรีย์เมืองปราสาทซึ่งต่อมาหลายคนได้รับเลือกให้เป็นกรรมการโครงการแลกเปลี่ยนฯ ในระดับพื้นที่ได้ศึกษารายละเอียดของโครงการแลกเปลี่ยนฯ และบางคนได้ไปร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการของโครงการแลกเปลี่ยนฯ ในระดับประเทศ ได้แลกเปลี่ยนความรู้และอารมณ์ความรู้สึกกับชุมชนอื่นๆ ทั่วประเทศ ทำให้เกิดความสนใจและมีจินตนาการที่จะนำความรู้ของระบบแลกเปลี่ยนไปปรับใช้กับชุมชนของตน

แม้ว่าแรกนั้นทางกลุ่มจะได้จัดอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ในระดับชุมชนแล้วก็ตาม ซึ่งมีผู้ให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจอย่างง่ายๆ กรรมการกลุ่มจึงได้กำหนดกันว่าจะทดลองปฏิบัติการกันเองภายในกรรมกรก่อน ส่วนรูปแบบวิธีการ กรรมการทั้งหลายได้ศึกษารูปแบบของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีใช้กันในที่ต่างๆ และคาดคะเนคร่าวๆ ว่าสามารถจะปรับมาใช้กับชุมชนตนได้มากน้อยระดับใด ในที่สุด จึงได้ข้อสรุปต่างๆ เหล่านี้

กลุ่มได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการแลกเปลี่ยนชุมชนไว้ ดังนี้

1. เพื่อการออมเงินบาทไว้ในครัวเรือนหรือชุมชน
2. เพื่อก่อให้เกิดระบบการพึ่งพิงระหว่างสมาชิก
3. เพื่อก่อให้เกิดงานใหม่สินค้าใหม่ในชุมชนที่ไม่ต้องพึ่งอาศัยจากเมือง
4. เพื่อปลดหนี้สิน
5. เพื่อสร้างสวัสดิการแก่สมาชิก

กรรมการโครงการแลกเปลี่ยนในชุมชนนี้ได้กำหนดให้วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2546 นี้ เป็นวันเริ่มโครงการแลกเปลี่ยนฯ ส่วนรูปแบบนั้นกำหนดให้ใช้บัตรพลาสติกที่ใช้แล้ว (เช่น บัตรเดบิตเงินโทรศัพท์เคลื่อนที่ต่างๆ) ซึ่งมีมากมายหาได้ง่ายในชุมชน¹² และไม่ต้องลงทุน อีกทั้งมีความคงทน เก็บรักษาง่ายและสวยงาม ดูแล้วมีคุณค่า ในการทำให้เป็นสื่อการแลกเปลี่ยนชุมชนนั้นจะใช้วิธีปั๊มหรือประทับหรือพิมพ์ทับลงไปบนบัตร ในครั้งแรกนี้นั้นได้กำหนดบัตรขึ้นมา 3 ราคา คือ 1 หน่วย 5 หน่วยและ 10 หน่วย หน่วยในการใช้เรียกว่า “ใจ” เพื่อให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของโครงการแลกเปลี่ยนฯ ที่ใช้จิตใจที่เอื้อเฟื้อต่อกันเป็นชื่อเรียก หากใครต้องการเข้าร่วมโครงการ

¹² ชุมชน 3 หมู่บ้านนี้ มีโทรศัพท์สาธารณะไม่กี่เครื่อง และยังไม่มียบริการโทรศัพท์พื้นฐาน (โทรศัพท์ที่ติดตั้งตามบ้าน) แต่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่ (มือถือ) มากมาย ผู้วิจัยเคยเห็นโทรศัพท์เคลื่อนที่วางอยู่ในเข็นหมากของคนแก่ก็มี

แลกเปลี่ยนๆ ก็ต้องสมัครเป็นสมาชิกโครงการแลกเปลี่ยนๆ เสียก่อน ในระยะแรกนั้นนั้นจะเริ่มแลกเปลี่ยนในหมู่กรรมการโครงการๆ ก่อน ทั้งนี้เพื่อค้นหาอุปสรรคข้อขัดข้องก่อนที่จะนำไปใช้ในระดับกว้างต่อไป

การออกแบบบัตร “ใจ” นั้นได้ใช้คอมพิวเตอร์ของทางวัดพิมพ์ข้อความลงบนกระดาษ แล้วตัดกระดาษให้เล็กกว่าขนาดบัตรพลาสติก เมื่อนำมาทาบกับบัตรพลาสติกแล้วจึงนำสติ๊กเกอร์ใสมาปิดทับให้สนิทกับบัตรพลาสติกอีกครั้งหนึ่งเพื่อป้องกันการหลุดลอก

ส่วนร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนๆ คือ ร้านของนายมนัส มันจ่ากลาง ซึ่งเป็นร้านขายของเบ็ดเตล็ดและรับซ่อมรถจักรยานและจักรยานยนต์ด้วย นายมนัสได้แจ้งว่าจะกำหนดราคาสินค้าเป็นสัดส่วนระหว่างเงินบาทกับเงินใจ ตัวอย่างเช่น ราคาไก่ก ปรกติขายขวดละ 10 บาท ถ้าไปประมาณ 2 บาท ก็จะคิดเป็นเงินบาท 9 บาทกับอีก 1 ใจ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีเงินใช้หมุนเวียนซื้อสินค้าจากภายนอกได้ (ซึ่งต้องใช้เงินบาทเท่านั้น) นายมนัส มันจ่ากลางได้จัดพิมพ์รายการสินค้าที่จัดให้บริการ โดยระบุราคาทั้งเป็นเงินบาทและเป็นบัตร “ใจ”

ต่อมามีร้านขายอาหารตามสั่งของนายสลับ ชนะภักดี ซึ่งมีภรรยาเป็นแม่ครัว ได้เข้าร่วมด้วยและกำหนดราคาอาหารตามสั่ง ดังนี้ ราคาอาหารตามสั่ง ราคาปรกติ 15 บาท หากใช้ระบบ “ใจ” ก็จะต้องใช้ทั้งเงินบาทและบัตร “ใจ” โดยใช้เงินบาท 13 บาท กับบัตร “ใจ” 2 ใจ

ร้านก๋วยเตี๋ยวและร้านลาบก้อยของนายคมสัน คอนสันเทียะและภรรยา เป็นอีกร้านหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนๆ โดยใช้ระบบคิดราคาเดียวกับร้านของนายสลับ ชนะภักดี

หลังจากการออกแบบและผลิตสื่อการแลกเปลี่ยน “ใจ” ขึ้น ได้กำหนดให้กรรมการทุกคนนำข้าวสารคนละ 5 กิโลกรัมมาแลกกับบัตร “ใจ” ไปใช้ โดยข้าวสาร 5 กิโลกรัมจะแลกกับได้ 60 “ใจ” ในช่วงแรกเมื่อมีการใช้เกิดขึ้น สมาชิกแต่ละคนรู้สึกสนุกสนานและเกิดความตื่นเต้น แม้ว่าจะยังไม่ทราบชัดว่าอะไรจะเกิดขึ้นหรือระบบนี้จะมีผลดีผลเสียอย่างไร จะเหมือนกับที่ได้รับรู้จากที่ประชุมหรือไม่ ทว่าแต่ละคนก็ต้องการที่จะทดลอง

เมื่อผ่านไปสักระยะหนึ่ง ปรากฏว่าการใช้จ่าย “ใจ” เริ่มชะงักลง เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนต่างก็ไม่มีความสะดวกจะซื้อสินค้าใดๆ เนื่องจากเครื่องอุปโภค-บริโภคก็มีอยู่แล้ว สมาชิกบางคนบอกว่ามีแต่ซื้อ แต่ไม่ได้ขายอะไรเลย ฉะนั้น “ใจ” จึงมีแต่ไหลออก ไม่ไหลเข้า และเมื่อประเด็นนี้นำเสนอเข้าที่ประชุม สมาชิกหลายคนจึงแสดงความคิดเห็นว่าน่าจะมีการสร้างทำอะไรออกมาเพื่อให้เกิดการซื้อขายกันมากขึ้น แต่คิดยังไม่ออก เพราะแต่ละคนก็มีงานประจำกันอยู่แล้ว

ต่อมาพระสมุทรพวงษ์ ปัตนนิจิตโต ได้กำหนดให้มีตลาดนัดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันเสาร์ที่ 6 กันยายน พ.ศ.2546 กำหนดเวลา 15.00 น. โดยได้ประกาศเชิญชวนให้ผู้ที่มีสินค้าหรืออาหารหรือเครื่องใช้ต่างๆ โดยเฉพาะสินค้าที่ติดเด่นของท้องถิ่นต่างๆ ในตำบลเมืองปราสาทให้นำมาขายหรือแลกเปลี่ยนกัน ครั้งแรกนี้ปรากฏว่ามีผู้มาค้าขายจำนวนมากและมีผู้มาเที่ยวหาซื้อสินค้าเกือบ

1,000 คน และต่อมาเมื่อประสบความสำเร็จในการจัดงานครั้งนี้ จึงได้กำหนดให้ทุกวันเสาร์ เวลาเดียวกันนี้เป็นวันตลาดนัดประจำตำบล

กุศโลบายนี้มุ่งที่จะให้ชุมชนได้มีโอกาสมาพบกันแล้วทางคณะกรรมการโครงการ แลกเปลี่ยนฯ ก็จะแนะนำและทดลองใช้ในระดับกว้างต่อไป

กิจกรรมที่กำหนดไว้อีกประการก็คือ การแลกเปลี่ยนมูลสัตว์กับสินค้าอุปโภค-บริโภคหรือ แลกกับบัตร “ใจ” เพราะชุมชนนี้มีการเลี้ยงสัตว์จำนวนมากหลายครัวเรือน มูลสัตว์ที่มีอยู่ก็ไม่ค่อย ใช้นำไปใช้ประโยชน์สิ่งใด แต่โครงการแลกเปลี่ยนฯ มีโรงงานผลิตปุ๋ย เมื่อได้มูลสัตว์ก็จะนำเข้า โรงงานผลิตปุ๋ยต่อไป ส่วนชาวบ้านที่ได้บัตร “ใจ” มานั้นก็สามารถซื้อสินค้าในตลาดนัดหรือ ร้านค้าที่เข้าร่วมโครงการแลกเปลี่ยนฯ ได้ ทั้งนี้การถือบัตร “ใจ” จะมีมูลค่ามากกว่าเงินบาทโดย การเปรียบเทียบ

วิเคราะห์และสรุปผลการดำเนินการแลกเปลี่ยนฯ พบว่าปริมาณการแลกเปลี่ยนยังอยู่ใน วงจำกัด เนื่องจากการมีสินค้าเหมือนกันระหว่างสมาชิก เกิดการกระจุกตัวหรือการไหลของบัตร “ใจ” ไปสู่ร้านค้ามากกว่าการหมุนเวียน เพราะสมาชิกบางคนไม่มีสินค้าหรือบริการแลกเปลี่ยน

การมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นไปอย่างดี เนื่องจากวงยังถูกจำกัดอยู่เพียงกรรมการเพียง ไม่กี่คน และกรรมการก็มีความกระตือรือร้นพอสมควร

ขณะนี้ได้มีการปรับปรุงระบบให้มีความใหญ่มากขึ้น เพื่อกระจายการใช้อย่างกว้างขวาง และเพิ่มมูลค่าสิ่งของที่ไม่ใช้ในครัวเรือนให้เกิดมูลค่า เช่น การนำมูลสัตว์มาแลกกับบัตร “ใจ” หรือสินค้าอุปโภค-บริโภค

ระบบการแลกเปลี่ยนได้ปรับตัวโดยการค้นหาความเป็นไปได้ที่คล่องตัวและไม่ไปรบกวน สถานะของการถือครองเงินบาท เช่น การใช้ข้าวสารมาแลกบัตร “ใจ” การใช้มูลสัตว์มาแลกบัตร “ใจ” เป็นต้น กรรมการโครงการแลกเปลี่ยนฯ มั่นใจว่า ระบบและวิธีการแบบนี้ น่าจะได้รับการ ขอมรับและได้ดำเนินการต่อไป

สิ่งที่ต้องดำเนินการต่อไปนั้น แม้ว่าโครงการแลกเปลี่ยนฯ จะได้ขับเคลื่อนตัวเองออกไป แล้วก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ชุมชนขาดแคลนก็คือ องค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ และผู้ที่ จะประมวลข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ ให้เข้าสู่ความเป็นระบบ สามารถสื่อสารออกสู่ สาธารณะได้อย่างเป็นระเบียบวิธี ความคิดสร้างสรรค์ในชุมชนนี้มีค่อนข้างสูง ทว่าผู้ที่ทำให้ โครงการแลกเปลี่ยนฯ เคลื่อนไปข้างหน้าอย่างมีอนาคตต้องเป็นผู้ที่สามารถกระตุ้นเร้าให้ชุมชน กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจเปลี่ยนแปลง สิ่งที่จะเกิดขึ้นในชุมชน 3 หมู่บ้านนี้ที่ผู้วิจัยได้ วางรากฐานไว้ คือ การเร่งสร้างร้านแลกเปลี่ยนชุมชน ตลาดนัดวันเสาร์และโรงเรียนสอน การเกษตรและศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าชุมชนระดับภูมิภาค (สถานที่ตั้งนั้นอาศัยอยู่ใน โรงเรียนเกษตรที่กำลังก่อสร้าง)

7. ผลของระบบแลกเปลี่ยนชุมชน

ผลของการจัดการระบบแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นใน 3 หมู่บ้านนั้น ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นทดลอง เพื่อค้นหาลักษณะและวิธีการที่เหมาะสมกับพื้นที่และความสามารถเรียนรู้และปฏิบัติได้ของคนในชุมชน ในขั้นทดลองดังกล่าวผลที่เป็นตัวบ่งชี้ความเปลี่ยนแปลงทางปริมาณและคุณภาพ สามารถสรุปได้ ดังนี้

- ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นในชุมชนเพื่อปรึกษาหารือ ศึกษาและค้นหาหนทางและวิธีการที่จะจัดการปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งทางการผลิต และการแลกเปลี่ยน
- ทำให้เกิดความคิดที่จะผลิตสินค้าและบริการที่ไม่มี หรือมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชนขึ้นมา ซึ่งจะเป็นผลดีต่อฐานะความเป็นอยู่ของคนที่ไม่มียานพาหนะหรือไม่สามารถเลี้ยงชีพได้
- ทำให้เกิดความตระหนักในคุณค่าของสมาชิกแต่ละคนในชุมชน และมีจิตใจที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น รวมถึงการเข้าไปช่วยเหลือทั้งความคิด กำลังใจและทุน (เงินตราหรือวัสดุปัจจัยการผลิตอื่นๆ) และการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกโครงการแลกเปลี่ยนฯ
- ทำให้เกิดความรู้สึกต้องการออมเงินบาทเพื่อใช้ในคราวจำเป็น ลดความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือย
- เกิดความคิดที่จะใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาเพิ่มมูลค่า เช่น วัสดุสัตว์ ซึ่งแต่เดิมนั้นไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ ได้ถูกรื้อฟื้นคุณค่าขึ้นมาใหม่โดยการนำไปเป็นส่วนประกอบหลักในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ และวัสดุสัตว์ยังสามารถนำมาซื้อหรือแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าบางอย่างที่ทางกลุ่มจัดหาไว้ให้ได้อีกด้วย
- มีการติดต่อแลกเปลี่ยนความรู้ ศึกษาหรือร่วมกันในประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมชุมชนมากขึ้น เป็นความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นสุขในชุมชน
- เกิดสำนึกที่จะไม่ใช้สารเคมีในการผลิตทางการเกษตรต่างๆ ทั้งนี้โดยมีความคิดว่าจะสามารถนำเสนอสินค้าดังกล่าวให้แก่ผู้บริโภคในชุมชนอื่นๆ ในการแลกเปลี่ยนจะได้ราคาดีและมีความคิดเชิงคุณธรรมที่จะไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยสิ่งเป็นพิษ
- เกิดความคิดที่จะพึ่งพาตนเองมากขึ้น เช่น การต้องไปกู้เงินจากแหล่งทุนต่างๆ มาทำการผลิต แต่กลุ่มได้จัดให้มีการยืมวัสดุอุปกรณ์หรือปัจจัยการผลิตไปใช้ก่อน แล้วนำผลผลิตมาชดเชยให้ในภายหลังจากเมื่อมีรายได้จากผลผลิตที่ได้ทำไปแล้ว โดยไม่มีการกำหนดดอกเบี้ย
- มีผลทำให้ลดช่องว่างทางการเมืองที่เคยแตกแยกกันในช่วงก่อนหน้านี้ ผู้สนับสนุนพรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองต่างๆ หันมาให้ความสนใจต่อความเป็นจริงของชีวิตในชุมชนมากขึ้น